...УХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

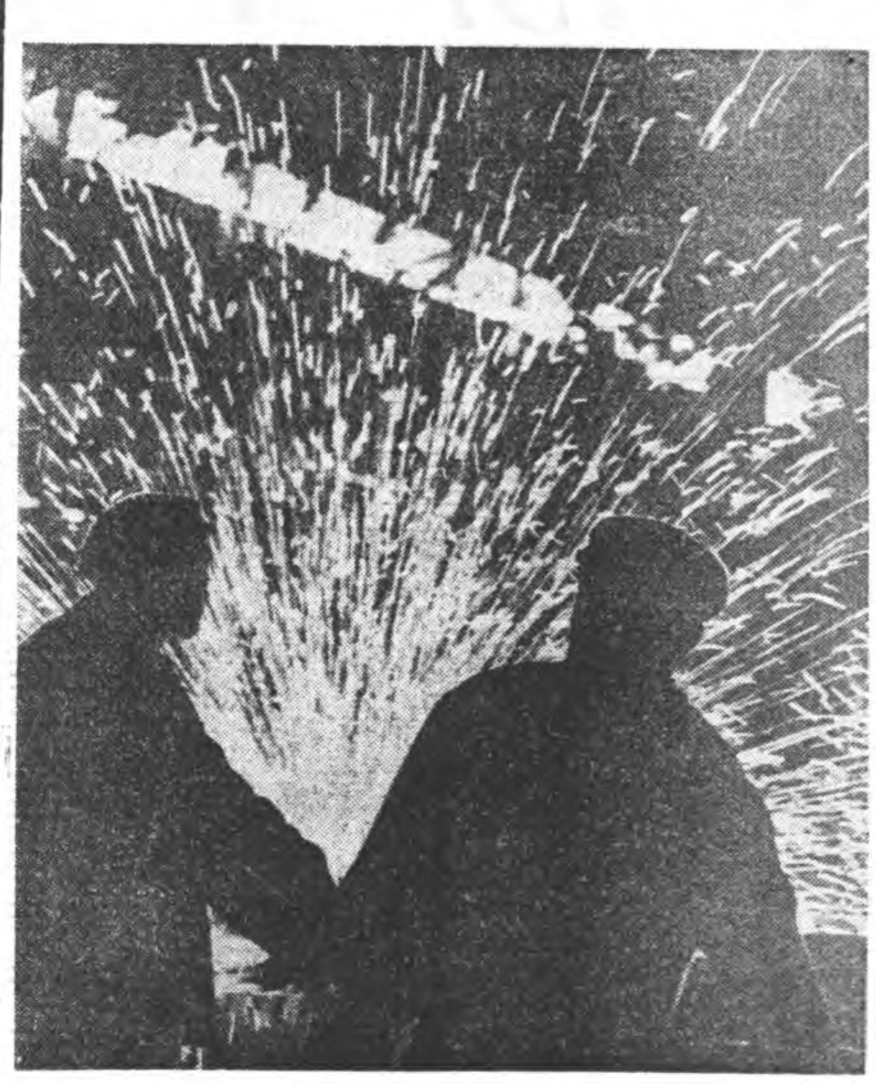
45-дахи жэлээ гараха.

БУРЯАД ҮНЭН

№ 170 (11768)
1968 оной июлиин 21, воскресени
сэн 2 мүнгэн

...КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

МҮНӨӨДЭР—МЕТАЛЛУРГНУУДАЙ ҺАЙНДЭР

Бусалһан буладай
бурьялһан горхон
Бурма голой
дүлөөр соробхилжо,

Гандан түмэр
соргоор гурган,
Габшагай хүбүүдтэ
магтаал түүрээнэ.

Э. ЛАПИНАЙ фото.

...ОЛОНИИТЭТЭЙ ХОЛБОО БАРИСААГАА БЭХИЖҮҮЛХЭ, СОВЕТ ДЕМОКРАТИИЕ УЛАМ ҮРГЭДХЭН ХҮГЖӨӨХЭ

РСФСР-эй Верховно Соведэй гурбадахи сесси

...ФСР-эй долоодохи зарлалай ...овно Соведэй гурбадахи сесси ...н 19-дэ Союзуудай байшангай ...но зал соо боложо үргэлжэлөө. ...Г. И. Воронов, Ф. Д. Кулаков ...гшадай зүгһөө хани халуу...ттагдан ерэжэ, сессиин хүдэл...р хабаадаба.

...лөөнэй заседаниин эхин дээрэ ...н зүйлэй хоёрдохи пунктда— ...Р-эй ажалшадай депутадуу... сельскэ, поселково Совет тухай ...Р-эй хуулиин проект» зүбшэн ...дэ. РСФСР-эй Верховно Со... Президиумэй Түрүүлэгшын ..., депутат О. П. Колчина энэ ...лаар урда тээхэнэнь элидхэл ...

...э хэлэлгэдэ КПСС-эй Оренбур...комой секретарь, депутат Б. А. ..., Шэтын областиин Соведэй ...комой түрүүлэгшэ, депутат ... Дмитриев хабаадаа. Эдэнэр ... проектые һайшаахатаяа ..., энэ документ сельскэ Сове...й хүдэлмэриие улам һайжа...да туһалха байха гэжэ тэмдэг...

...тадуудай үгэ хэлэхэдээ оруул...дхалнуудые РСФСР-эй Вер... Соведэй Президиум, Федера...министрнүүдэй Совет анхарал-тайгаар хаража үзэхэ байха гэжэ РСФСР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ, депутат М. Д. Миллионщиков мэдээсээ.

Сессидэ хабаадагшад «РСФСР-эй ажалшадай депутадуудай сельскэ, поселково Совет тухай» Россин Совет Федеративна Социалис Республикын хуулиие, тэрэшэлэн РСФСР-эй ажалшадай депутадуудай сельскэ, поселково Соведүүд тухай РСФСР-эй хуули хэрэглэхэ гурим тухай РСФСР-эй Верховно Соведэй тогтоолые мүн лэ бүгэдэнэй дуугаар баталан абаба.

РСФСР-эй Верховно Соведэй хуули гаргаха комиссиин түрүүлэгшэ, депутат Г. В. Подельщиков зүблэхэ зүйлэй гурбадахи пунктаар элидхэл хээ. Тиихэдээ РСФСР-эй Верховно Соведэй саг үргэлжын комиссинууд тухай дүримэй проект тушаа мэдээсэбэ.

Зүблэхэ зүйлэй гурбадахи пунктые зүбшэн хэлсэлгэдэ депутадууд: Брянска областиин ажалшадай депутадуудай Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ И. М. Коновалов, Хойто-Осетиин АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Т. С. Хетагурова, Хабаровска медицинскэ институдай хирургиин кафедрые даагша С. Н. Сабанеев гэгшэд хабаадаба.

Саг үргэлжын комиссинууд гүрэниие хүтэлбэрилхэ уялгаяа дүүргэхэдээ, депутадуудай хэрэглэдэг эмхидхэлэй түхэл маягуудай нэгэн болоно. Саг үргэлжын комиссинууд Соведүүдэй хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадаха арга депутадуудта олгоно гэжэ үгэ хэлэһэн нүхэд тэмдэглээ.

«РСФСР-эй Верховно Соведэй саг үргэлжын комиссинууд тухай дүрим баталха» гэһэн РСФСР-эй хуулиие Верховно Совет бүгэдэнэй дуугаар баталан абаа. Сессидэ хабаадагшад РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указуудые баталба. Энэ асуудалаар РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй секретарь, депутат Х. П. Нещков элидхэл хээ.

* *

Багахан забһарлалгын һүүлээр сесси хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлөө. Нүхэд Г. И. Воронов, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, М. А. Суслов, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, Д. Ф. Устинов, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев, Ф. Д. Кулаков, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев гэгшэдэй ерэхэдэнь, депутадууд болон айлшад шанга альга ташалгаар угтаа.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ М. А. Яснов трибунада гараба. Энэ сесси дээрэ үгэ хэлэһэн депутадууд аха дүү Чехословакидахи мүнөөнэй байдал тушаа ехээр һанаата боложо байһанаа элирхэйлэн мэдүүлээ. Социализмда харша тэндэхи этэгээдүүд социализмын үндэһэ һуурида, социалис оронуудай хани нүхэсэлдэ эсэргүү добтолгонуудые хэжэ байнхай. Чехословакиин Коммунис партиин Центральна Комитедтэ социалис оронуудай коммунис болон хүдэлмэришэнэй партинуудай делегацинуудай эльгээһэн бэшэгые депутадууд мүн лэ ехэтэ һайшаагаа.

Сессидэ хабаадагшад «Социалис оронуудай коммунис болон хүдэлмэришэнэй партинуудай делегацинуудай Варшавадахи уулзалгын дүнгүүд тухай» Советскэ Союзай Коммунис партиин Центральна Комитедэй июлиин Пленумэй тогтоолые бүрин һайшааба.

М. А. Яснов энэ асуудалаар Росси Совет Федеративна Социалис Республикын Верховно Соведэй мэдүүлгэ баталан абаха гэһэн дурадхал оруулаад, тиимэ мэдүүлгын проект соносхоо.

Депутадууд энэ мэдүүлгые бүгэдэнэй дуугаар, нэрьемэ удаан альга ташалга доро баталан абаба.

Россин Федераци союзна республикануудай дундаһаа анха түрүүн Октябриин Революциин орденоор шагнагдаа һэн. Мүнөөдэр тэрэ шагнал хайрые абаха ехэ зол хуби сессидэ хабаадагшадта тудаба гэжэ түрүүлэгшээр һууһан депутат М. Д. Миллионщиков мэдээсэбэ. Зал дотор нэрьемэ шанга альга ташалга болоно, Россин Федерациин туг баярай оршон байдалда асарагдаба.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ, депутат Н. В. Подгорныдо үгэ үгтөө.

Удаа тээнь КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ, депутат Г. И. Воронов үгэ хэлээ. **(Н. В. Подгорнын, Г. И. Вороновой хэлэһэн үгэнүүд ехэ анхаралтайгаар шагнагдаһан, олон дахин альга ташалгаар угтагдаһан байна).**

Тиигээд РСФСР-эй Верховно Соведэй сесси хүдэлмэреэ дүүргэбэ.

(ТАСС).

...ҮХЭР Н. В. ПОДГОРНЫН ХЭЛЭҺЭН ҮГЭ

...д депутадууд!

...унизм тээшэ дабшаха зам ...элтэндэ нээжэ үгэһэн Агуу ...ябриин социалис революциин ...эй ойн хүндэлэлдэ Октябриин ...циин орден бии болгогдоһон ... орденоор шагнагдаха гээшэ ...дэтэйдэ тоологдоно.

...на республиканууд сооһоо ...түрүүлэн Россин Федераци энэ ...ндэдэ, алдар сууда хүртөө. ...й Верховно Соведэй Прези...1967 оной декабриин 19-дэ ...Указ гаргаһан юм:

...люционно хүдэлөөндэ, Агуу ...ябриин социалис революци...ин Совет Федеративна Социа...публикын ажалшадай онсо ...ог габьяатай байһанайнь тү...хэй дээрэ түрүүшын олон ...һатанһаа бүридэһэн Социа...ниие—Совет Социалис Рес...нуудай Союзые эмхидхэн ...а, батадхаха хэрэгтэ хуби...р оруулһан, Совет засагай ...нуудые хамгаалха үедөө ... зориг, баатар габьяа гарга... түлөө, коммунис байгуулал...лаар амжалтануудые туйла... түлөө **Россин Совет Федера... Социалис Республикые Ок... Революциин** орденоор шаг...

...ронойнгоо хүндэтэ шагналда ...тэйтнай дашарамдуулан, ...путадууд, таанадые, таана...жүүлан хүдэлмэришэдые, ...гууд болон интеллигенциие. ...Совет Федеративна Социа...публикын бүхы ажалшадые ... Центральна Комитедэй, ... Верховно Соведэй Прези... Советскэ Союзай правитель...мэнэһөө хани халуунаар ...наб!

...риин Революциин орденоор шагналга хадаа Россин ажалшадай элитэ ехэ габьяатай байһыень, коммунис шэнэ общество байгуулжа байгаа бүхы совет арадай хамтын хэрэгтэ тэдээнэй ехэ хубитаяа оруулһыень мэдэрэн сэгнэлгэ мүн болоно.

Ород арад хүн түрэлтэндэ гайхамшагта эрдэмтэ, революционерые, коммунистнуудай парти эмхидхэгшэ, Совет гүрэниие байгуулан хүтэлбэрилэгшэ Владимир Ильич Лениниие үгөө. Ород арад дэлхэйе социалис ёһоор шэнэдхэн хубилгаха замда түрүүлэн ороһон юм. Россин пролетариат революционно дайшалхы партиие—большевигүүдэй партиие байгуулаа, тэрэ парти ажалшадые хүтэлэн жагсаажа, Октябриин туйлалта хангаа, манай орондо социализм, коммунизм байгуулха хэрэг эмхидхээ.

Ород арад шэнэ ажабайдал тогтоолгодо хододоо түрүү зэргэдэ ябаа, ябаһааршье, тиигээд шударгы, зориг түгэлдэр ажалаараа манай Эхэ ороной бүхы арадуудта жэшээ харуулна. Бусад яһатанай соёл культурын туйлалтануудые шэлэн абажа байһан ород арадай баян соёл культура СССР-эй арадуудай ухаан бодолой барагдашагүй булагынь мүн болоно. Бусад арадууд ород арадые аха нүхэднай гэжэ хүндэтэйгөөр нэрлэдэг байна, коммунизм байгуулагшадай дунда ород арадые түрүү зэргэдэ тоолохо ёһоороо тоолоно.

Шэнэ общестые амжалтатайгаар байгуулжа шадахаһаа гадна, хамгаалжашье шадаха байһанаа гражданай дайнай, Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай гал дүлэн соогуур ород арад гэршэлэн харуулаа. Социалис оронойнгоо нэрэ хүндэ, эрхэ сүлөө, бэеэ даанхай байдал хамгаалхын тула ород арад бага бэшэ хохидолдо ороһон байха.

Ажал хүдэлмэридөө, дайн байлдаанда гэгээршагүй эрэлхэг зориг, баатар габьяа гаргалга, уужам, һайн һайхан сэдьхэлтэй байһанаа харуулһан ушар, бусадта туһа хүргэхөөр бэлэн байлга—эдэ бүгэдэ һайн һайхан шэнжэ шанарнуудынь ород арадые сууда гаргаа, бүхы дэлхэйн арадуудай мэдэрэлгэдэ хүртөөгөө. Эдэ бүхы шэнжэ шанарнуудынь совет хүнүүдэй эрхим шэнжэ шанартай байһыень гэршэлнэ. Тиимэһээ манай олонациональна ороной бүхы эрхэтэниие хилын саана ажаһуурад ородууд гэжэ ехэнхи ушарта дэмы нэрлэдэггүй.

Ород арадай революционно, дайшалхы, ажалай баатаршалга манай Эхэ ороной түүхэдэ, бүхы хүн түрэлтэнэй түүхэдэ хэтэ мүнхэдөө бэшэгдээ. Энэ баатаршалга эрэлхэг зоригой, коммунизмын һайн һайхан үзэл сурталнуудта хэлбэришэгүй үнэн сэхэ байлгын үльгэр жэшээ болжо хэзээдэшье үлэхэ юм.

Ород арад Коммунис партиин хүтэлбэреэр Россида ажаһуудаг бүхы наци болон арадуудые аха дүүгэй нэгэ ниитэ бүлэ болгон жагсаагаа. Россин Федераци арадуудай хүсэн түгэлдэр нягта хани барисаанай—Совет Социалис Республикануудай Союзай үльгэр жэшээнь боложо үгэһэн юм.

Тэгшэ эрхэтэ аха дүү республикануудай дунда түрүү зэргэдэ ябадаг Россин Федераци туйлай ехэ газар дайда дээрэ — Балтиин далайһаа Курилнуудай арал хүрэтэр, Арктикаһаа Дунда Азиин хадануд болон тала дайда хүрэтэр нэмжынэ. Совет Росси аха дүү республикануудай дунда эгээл ехэ газар дайда эзэлнэ, тэрэнэй байгаалиин баялиг барагдашагүй ехэ.

Тэрэнэй гол баялигынь хүнүүд, тэдээнэй агууехэ хэрэгүүд мүн болоно. Дорой муу, хүсэ шадалгүй Русь ошон ошоо. Шэнэ, Социалис Росси—индустриально-колхозно хүсэн түгэс гүрэн, хүгжэнги техникатай, һалбаран бадаржа байһан соёл культуратай республика байгуулагдаа. Асари ехэ хубилалтануудай болоһыень нимэ жэшээ гэршэлэн харуулха байна: Россин Федерациин промышленна үйлэдбэри 1913 онтой сасуулбал, 74 дахин шахуу дээшэлээ.

Россин Федерациин зүг бүхэндэ, тэрээнэй автономито бүхы республикануудта, хизаарнууд болон областьнуудта, автономито областьнууд болон национальна округуудта хаа хаанагүй үйлэдбэрилгын хүсэнүүд хурдан түргэнөөр хүгжэнэ, соёл культурын шэнэ шэнэ гуламтанууд бии болоно, хүн зоной байра байдал һайжарна. Эгээл холын заха газарнууд, эгээл жэжэ арадууд хурдан түргэнөөр хүгжэжэ байһан экономикодо, ниитын ажабайдалда хабаадалсанхай. Бүхы национальностьнууд болон арадууд, тэдээнэй нилээд олонинь хаанта Росси дотор хосорон һалажа байһан аад, харанхы мунхаг гээгдэнги байдалһаа хахасан, баян шадалтай, культурна һайн ажабайдалай замда гараа.

Россин Федерациин экономико болон соёл культурын элитэ ехэ амжалтанууд Совет Россин алдартэ хүдэлмэришэн ангиин, колхозно таряашадай, арадай интеллигенциин хэтэн үетэнэй зохёон байгуулхы баатарлиг ажалай ашэ үрөөр туйлагдаа. Тэдээнэй ажалай илалтанууд бүхы совет хүнүүдые баясуулна, Эхэ оронойнгоо зүгһөө үндэр сэгнэлтэдэ хүртэнэ.

Россин Федерациин автономито бүхы республиканууд, хизаарнууд, областьнууд, автономито областьнууд дээдэ шагнал болохо Ленинэй ордендо хүртэнхэй.

Һаяхан манай орон шухала шата дабан гаража, табин жэлэй хоёрдохи хахадта дабшан ороо. Совет Россин ажалшад энэ шата дабалгаарше түрүү зэргэдэ ябана. Тэдэнэр алдарта революционно, ажалай ёһо заншалнуудые хинан сахиха, дам саашань баяжуулха, ушар ёһо һайнаар мэдэдэг байһанаа харуулха, үүсхэл гаргаха зуураа, арадай ажахы хүгжөөхэ даалгабари үлүүлэн дүүргэжэ, шэнэ ехэ илалта туйлаа.

В. И. Ленинэй түрэһөөр 100 жэлэй ойе хүндэтэйгөөр угтахын түлөө, табан жэлэй түсэбые болзорһоонь урид дүүргэхын түлөө социалис мүрысөөндэ Россин арадуудай туйлай ехэ ажалай эдэбхи үүсхэл шухала үүргэ дүүргэнэ.

Совет Россин арадууд аха дүү республикануудай арадуудтал адли ехэ, алдарта замаар дабаха үедөө—Совет гүрэниие байгуулжа хүгжөөхын түлөө, хамгаалхын түлөө тэмсэлдэ бага бэшэ бэрхэшээлнүүдые дабан гараа, нилээд ехэ хохидолдо ороо. Тэдэ арадууд ямаршье шанга шалгалтануудые заатагүй дабан гаража, бүри ехээр хатуужан бэхижэдэг, нягтаран жагсадаг байһан юм, тэдээниие коммунизмын һаруул һайхан үзэл сурталнууд зоригжуулдаг, түрэл Коммунис парти урагшань хүтэлдэг байһан юм. Тэдэнэр өөһэдынгөө аха дүүнэртэй — Советскэ Союзай бүхы арадуудтай нягта жагсаалтайгаар дабшадаг байгаа.

(Үргэлжэлэлынь 2-дохи нюурта)

КПСС-эй ЦК-да

КПСС-эй ЦК-гай Политбюро хани ёһоной хоёр талын уулзалга хэхэ дурадхалтай бэшэг байгша оной июлиин 19-дэ КПЧ-гэй ЦК-гай Президиумдэ эльгээһэн байгаа.

Июнь һарада, июлиин тэнгһээ урагша — социалис оронуудай аха дүү партинуудай хүтэлбэрилэгшэдэй Варшавска уулзалгын урда тээ — манай партинуудай делегацинуудай хоёр талын уулзалга үнгэргэхэ гэжэ КПСС-эй ЦК нэгэнтэ бэшэ дурадхаһан юм. Иимэ уулзалга үнгэргэхые КПЧ-гэй ЦК-гай хүтэлбэрилэгшэд зүбшөөрһэн байбашье һаань, уулзалга болоогүй, чехословак нүхэдэй зүгһөө тодорхой бэшэ болзороор ходол хойшолуулагдадаг байгаа гэжэ тэрэ бэшэг дотор хэлэгдэнэ.

Хоёр талын уулзалгые КПСС-эй ЦК ехэ удха шанартайда тоолоно гэжэ бэшэг дотор хэлэгдэһэн, тиигээд тэрэниие дээдэ зэргын тушаалтадай — КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой, КПЧ-гэй ЦК-гай Президиумэй бүхы гэшүүдэй хабаадалгатайгаар гү, али тиигэжэ шадагдахагүй гэжэ чехословак нүхэдэй ямар нэгэн шалтагаанаар тоолохо байгаа һаань,— хоёр партиин хүтэлбэриин шадаал һаа олон хүнтэй делегацинуудай уулзалга үнгэргэхые дурадхаһан байна.

Тиимэ уулзалга байгша оной июлиин 22-то гү, али 23-да Москвада гү, али чехословак нүхэдтэ таарамжатай байгаа һаань,— Киев гү, али Львовто үнгэргэхые КПСС-эй ЦК-гай Политбюро дурадхаа.

КПСС-эй ЦК-гай Пленумэй шиидхэбэринүүд нэгэн дуугаар һайшаагдаба

Областной партийна эдэбхитэдэй суглаан

Нэгэ һаналтайгаар һайшаан дэмжэнэ

КИЕВ. (ТАСС). Киев хотын, Киевскэ областиин партийна эдэбхитэдэй суглаан июлиин 19-дэ болоо. КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, Украинын КП-гэй ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь П. Е. Шелест КПСС-эй ЦК-гай июлиин (1968 он) Пленумэй дүнгүүд тухай элидхэл хэбэ.

Эдэбхитэдэй суглаан КПСС-эй ЦК-гай июлиин Пленумэй тогтоолые нэгэн һаналтайгаар һайшаагаад, Киевэй коммунистнууд, бүхы ажалшад партиин болон арад түмэнэй нэгэдэлые бүрин бэхижүүлхын тула шухала бүхы юумэ саашадаа хэхэ, КПСС-эй ленинскэ ЦК-е тойрон бүри нягтаар жагсаха байха гэжэ Центральна Комитедые найдуулба.

МИНСК. (ТАСС). Минскэ областиин партийна организациин эдэбхитэдэй суглаан июлиин 19-дэ боложо, КПСС-эй ЦК-гай июлиин (1968 он) Пленумэй дүнгүүд тухай Белоруссиин КП-гэй ЦК-гай секретарь Ф. А. Сургановай элидхэл соносоо.

Чехословакиин хүдэлмэришэн ангиин, бүхы ажалшадай хуули засагые хамгаалха ябадал хангаха ёһотой хэмжээнүүдэй энэ бэшэг дотор найруулагдаһые областиин эдэбхитэдэй суглаан бүрин һайшаагаад, аха дүү партинуудай бэшэгые Чехословакиин Коммунис парти, арад зон зүбөөр ойлгохо, дэмжэхэ бэзэ гэжэ найдажа байһанаа элирхэйлэн мэдүүлбэ.

* *

ҮБҺЭЕЭ ХАҺА САГТАНЬ, ЭРХИМ ШАНАРТАЙГААР ХУРЯАЯ!

Сэлэнгын аймагай Тельманэй нэрэмжэтэ колхозой гэшүүдэй республикын колхоз, совхозуудай ажалшадта хандаһан

НЭЭМЭЛ БЭШЭГ

...тэ нүхэд!

...ын адууһа малда үбһэ тэжээл ...хэ тон харюусалгатай хүдэл...шиидхэхы хаһа оробо. Энэ ...кампаниие хэр зэргэ һайнаар ...хэ шадаһанһаал ниитын мал ...лхэ, үбэлэй сагта тэдэнһээ ...энэ ехээр абаха зорилго сүм ...ха байна. Мүн энээнһээ мал ...продуктнуудые үйлэдбэрил...ндэ худалдаха табан жэлэй ...гурбадахи, дүрбэдэхи жэл...түсэб, уялгын дүүргэлтэшье ...үйсэд дулдыдаха бшуу.

... Сэлэнгын аймагай Тельма...рэмжэтэ колхозой ажалшад, ..., үбһэндэ орохынгоо урда тээ ...байһан бүхы зорилгонуудые ...хэлсэжэ, арга боломжоёо ха...зөөд, энэ хүдэлмэриие эмхи...һнаар ябуулха, шадаал һаа ...о тэжээл бэлэдхэжэ абаха гэ...дээбди.

...жэлдэ колхозой сабшалан дээ...рон яһала һайнаар урганхай. ...Зарим газарта хүнэй үбсүү ...үндэр, үдхэн ногоон эбхэрэн ...о байна. Энэмнай сабшалангай ургаса дээшэлүүлхын тула хэгдэһэн горитой хүдэлмэриин ашэ үрэ болоно. Байгша ондо сабшалан дээрэ 8940 тонно шэбхэ, 110 тонно минеральна үтэгжүүлгэ зөөжэ тараагаабди. Тэрэ тоодо 320 гектарта аммиагтай уһа оруулаа, 280 га газарта шэбхэ бүри ехээр гаргажа, үтэг болгообди. 82 га сабшалангай хүрьһэ элдүүрилэн һайжаруулжа, үшөө 350 га гектарта борной, диск, хадхууртай каток гэхэ мэтые шэрэжэ, хүрьһэнэй дээгүүрхиие һайжаруулаабди. 22 километр утатай посхоод баригдаа. Уһалууриин һубаг, ханаабуудые һайнаар хэрэглэн, 1801 гектар сабшалан хоёр дахин, 600 га газарынь гурба дахин уһалагдаһан байна. 110 га сабшалан бүлүүр станцинуудаар уһалагдаа. Бүхы сабшалангаа саг үргэлжэ хүдэлхэ луговодуудай 27 звенодо даалгаабди. Тэдэнэр сабшалан һайжаруулха, ургасыень дээшэлүүлхэ хүдэлмэри хуу өөһэдынгөө хүсөөр хэхэ юм.

Манай түрүү луговодууд Г. Д. Аюшеев, Н. Т. Мордвин, М. Н. Мордвин, В. П. Суслов, А. Р. Балаганов, С. Б. Бадмаев, Д. Б. Бадмаев гэгшэдэй хүтэлбэрилдэг звенонууд үбһэ ногооной үндэр баян ургаса ургуулжа, мүнөө тэдэнэй сабшалан дээрэһээ гектарай 15—25 хүрэтэр центнер үбһэн абтахаар байна.

БҮХЫ МАЛДАА—БАРДАМ ТЭЖЭЭЛ

Сабшалан дээрэ хүн зоной олоороо, гарта хүлтөөрөө гараха саг ерээ. Мүнөө звенонууднай үбһөө түлэг сабшажа эхилбэ. Түрүүшын һүринүүдшье бодоо. Эгээл энэ үедэ үбһэ тэжээл бэлэдхэлгэһээ ондоо шухала, харюусалгатай хүдэлмэри байхагүй гэжэ тоолонобди.

Бидэ, Тельманэй нэрэмжэтэ колхозой гэшүүд, өөһэдынгөө арга боломжые тооложо үзөөд, байгша ондо 43 мянган центнерһээ бага бэшэ үбһэ сабшажа, хуряажа абаха гэбэбди. Харин нёдондо оройдоол 33 мянган центнер үбһэн абтаа һэн. Ондоогоор хэлэбэл, энэ жэлдэ условно эбэртэ бодо малай толгой бүхэндэ 6,6 центнер үбһэн бэлэдхэгдэхэ болоно.

Зарим звенонууд бүришье дээшэлүүлэгдэһэн уялгануудые абаа. Луговодууд Г. Д. Аюшеев, М. Н. Мордвин, Н. Т. Мордвин гэгшэдэй хүтэлбэрилдэг звенонууд даажа абаһан сабшалан дээрэһээ гектарай дунда зэргээр 25 центнерһээ бага бэшэ үбһэ хуряахын түлөө тэмсэхэнь. Мүн Д. Р. Аюшеевэй звено—17 центнер, Д. Б. Бадмаевай звено—16 центнер үбһэ абаха юм. Тиихэдэ П. Ж. Бадмаевай, Н. Н. Рябовай, Д. Б. Очировай звенонууд добо газарһаа гектарай 12 центнерһээ доошо бэшэ ургаса абахабди гэжэ мэдүүлнэ.

БОГОНИ БОЛЗОРТО ХУРЯАБАЛ ОНОХОБДИ

Үбһэ хуряалгын бүхы хүдэлмэриин түсэб табигдажа баталагданхай. Звенонууд хэрэгтэй хамаг техникэ, зэмсэгээр гүйсэд хангагдаа. Мүнөө үбһэ хуряалгада 47 звено, хоёр оньһожоруулагдаһан отряд хүдэлхэ юм. Манай эндэхи эрхэ байдалда үбһэшэдые тус тустань звено болгожо хүдэлгэхэдэ таарамжатай гэжэ үнгэрһэн жэлнүүдэй дүй дүршэл харуулаа.

Үбһэ тэжээл бэлэдхэлгын хүдэлмэриие 20—25 үдэр соо дүүргэжэ, таряа хуряалгын түлэг эхилтэр бүхы хэрэгтэй үбһөө абаад байхабди. Богони болзорто сабшажа, хуряажа абахын тула колхозоймнай бүхы гэшүүд гарта хүлтөөрөө гаража хүдэлхэ байна. Тэжээл бэлэдхэлгэдэ хүдөөгэй интеллигенциин түлөөлэгшэдшье эдэбхитэйгээр хабаадалсаха.

Хэнэйшье мэдэһээр, һайн шанартай үбһэ абахын тула тэрэниие хаһа сагтань хуряаха хэрэгтэй. Хожомдоол һаа, сабшалангай ногоон хагдаржа, шанарынь муудаха, набша намаань хатаха, унаха ха юм. Юуб гэхэдэ, ногооной набша намаада 70—75 процент протеин, 60—65 процент бүхы болбосорһон шэмэтэй бодосууд, 90 каротин байдаг шуу. Тиимэһээ бидэ ногооной һаял сэсэглэжэ байхада хуряаха, набша намаанайнь зөөлэхэн, эгээл шэмэтэй байхадань, тэрэниие нэгэшье унагаангүй хуряажа абаха зорилго урдаа табинабди.

Машина техникэ олоор табихынгаа урда түрүүшээр намагтай газарта, ой модо, бургааһанай захаархиие морин косилкаар, гараар сабшажа эхилээбди. Мүн набшаһата тэжээл, халаахай бэлдэнэбди. Зарим шэмэтэй һайн залаата болон бобово ногоотой газарнуудай ургаса хожомшог сабшажа, үрэһыень тараалгаха гэлсэнхэйбди. Эдэ сабшалангай ногоо хуряаһанай һүүлдэ тэндээ дисктэй борной, каток шэрэхэбди. Гадна һайнаар ургаһан хүсы үбһэнэй 20 гектар газарые эгээл һүүлдэ сабшажа, ногооной үрэһыень абахабди.

ШАНАРАЙ ТҮЛӨӨ ШАНГА ТЭМСЭЛ ХЭХЭБДИ

Шанар һайнтай үбһэ ехээр бэлэдхэжэ абахын тула бүхы анхаралаа хандуулха байһамнай элигэ. Илангаяа үбһэ ногоо дээгүүр сабшахада ехэ гээлтэ гарадаг. Хэрбээ тэрэниие 10—12 сантиметр дээгүүр сабшабал, ургасын 25 процентнь гээгдэдэг. Тиимэһээ үбһэ тракторай, моринше косилкаар сабшахадаа, ногооень 4—5 сантиметрһээ дээртүүлхэгүй, мүн гар хажуураар сабшахадаа, 2—3 сантиметрһээ дээгүүр бэшээр сабшахабди. Үбһэ тэжээл бэлэдхэлгын бүхы заабариие наринаар сахиха, сабшалга, хуряалга, һүрилэлгын хоорондо забһар гаргахагүй гээшэ гол зорилго болоно. Хура бороотой үедэ үбһэ түргэн хатаахын тулада тусхай вентилятор хэрэглэхэ, арангалжа, отог хэжэ байгаад хатаахабди.

Үбһэ һайнаар һүрилхэ хэрэгтэ гол анхарал хандуулагдаха байна. Һүринүүдые үндэрөөр, томоор, һайнаар нягтаруулан даража, зүбөөр нюруулжа сомоходо һайн гэжэ тоолодогбди. Ехэнхидээ дээрэ, добо газарта, дорохи ногооень һайнаар сабшаад сомохобди. Энэ жэлдэ зарим газарай үбһэ ехэ шарга дээрэ һүрилхэмнай. Эртын ногооe дабһалжа байгаад һүрилхэбди.

(Үргэлжэлэлынь 3-дахи нюурта)

НҮХЭР Н. В. ПОДГОРНЫН ХЭЛЭҺЭН ҮГ

(Эхиниинь 1-дэхи нюурта)

Капиталистнууд, помещигүүдтэ бэшэ, харин өөһэдтөө ажаллажа байдаг ажалша зоной эршэ хүсэн, совет патриотизм, арадуудай хани барисаан, бэе бэедээ туһалалсалга, Ленинэй партиин сэсэ мэргэн хүтэлбэри — эдэ бүхы хүсэн хамаг бэрхэшээлнүүдые дабан гарана, энэ хүсэн коммунизм байгуулха замаар шэнэ шэнэ амжалтануудые туйлахада туһална!

Хүндэтэ нүхэдүүд! Совет арад уласхоорондын түгшүүрилтэй оршон байдалда, социализмын ба империализмын хүсэнүүдэй хоорондо шанга тэмсэлэй боложо байһан оршон байдалда ажаллана. Энэ тэмсэл ангиин шанга тэмсэл мүн, энэ тэмсэлдэ бүхы общество хабаадалсана. Империализм ээрхэг түримхэй, дайн байлдаанай, арадуудые даралгын политика баримталжа үргэлжэлһөөр. Империализм хорото муухай аша гаргажа, хархис арга хэрэглэнэ.

Империалис зонхилогшод дотоодын, гадаадын политика бэелүүлхэдээ ехэ алдуунуудые гарган, социализмтай хэһэн түүхын мүрысөөндэ булигдан, социализмын һүр хүсэнэй нэмэжэ байһые мэдэрэн, социалис оронуудта эсэргүү политическэ, идеологическа, хорото хэрэгүүдые саг үргэлжэ үүсхэнэ. Хархис хүсэнүүд социалис демократиие али болохоор муудхахые, хардахые оролдоно, социализмһаа демократиие һалгаажа, бэе бэетэйнь зүрилдүүлхые һэдэнэ. Тиигэжэ тэдэнэр социалис гүрэн түрын эшэ үндэһэндэ сохилто хэхэ, капиталис гуримуудые дахинаа һэргээхэ нүхэсэлнүүдые бии болгохые хүсэнэ.

Социалис общественные досооһоонь һандаргаха, социализмын оронуудай нэгэдэлые һуладхаха, тэдээнэй арадуудые хэрэлдүүлхэ, уласхоорондын коммунис хүдэлөөе һуладхаха, мүнөө үеын түрүү хүсэнүүдые һалгааха хэрэгтэ империализм хүсэ шадалаа зорюулна. Һүүлэй үедэ Чехословакида болоһон ушар байдал энэ хорото тактикынь буруу һүрэһые эли тодоор гэршэлэн харуулаа.

Эндэ империализмын эдэбхитэй туһаламжын үндэһөөр баруунай тала баримталдаг, социализмда эсэргүү хүсэнүүд — бута сохигдоһон дарлагша ангинуудай үлэгдэлнүүд, ревизионистнууд болон националистнууд социалис байгуулалтын үндэһэ һууринуудта галзуу шангаар доботолно.

Партиин, гүрэнэй ажал ябуулгые һайжаруулха талаар, бии байһан алдуунууд болон дутагдалнуудые зааха талаар хэмжээнүүдэй абтажа байһыень һамбаашалан, «демократизаци» бэелүүлхэ шухала гэһэн лозунг хубхай хооһоор гаргажа, Чехословакиин коммунис партиие муушалхые, тэрээнэй хүтэлбэрилхы үүргыень болюулхые, марксистско-ленинскэ һургаал муушалхые һэдэнэ. Гадаадын, дотоодын дайсад Чехословакиие социализмын замһаа халяажа, социалис хани барисаата оронуудһаа таһалхые хүсэнэ.

Һаяхан Варшавада уулзаһан социалис оронуудай коммунис, хүдэлмэришэнэй партинуудай түлөөлэгшэд социалис байгуулалтые бэхижүүлхээр, тэрээнэй нэгэдэл болон жагсаал улам һайжаруулхаар эрид шиидэнги байһанаа мэдүүлээ. Социализмын түүхэтэ туйлалтануудые аюулда оруулха ябадалые, социалис системэдэ амгалан аргаар, мүн амгалан бэшэ аргааршье, досоо тээһээнь гү, али газаа тээһээнь империализмын хоро хүргэхэ ябадалые хэзээшье зүбшөөхэгүйбди гэжэ эдэнэр батаар мэдүүлээ.

Һаяхан үнгэрһэн КПСС-эй Центральна Комитедэй Пленум манай бүхы партиин дура хүсэл баримталан, уласхоорондын политикын талаар, социализмые бэхижүүлгын талаар, дэлхэйн социалис хани барисаата оронуудые нэгэяхэн жагсааха талаар, социалис, мүн социалисбэшэ оронуудай коммунис, хүдэлмэришэнэй партинуудай хоорондохи харилсаануудай талаар ЦК-гай Политбюрогой бэелүүлдэг ажал ябуулгые бүрин һайшааһан байна. Варшавада болоһон уулзалгын дүнгүүдые, Чехословакида социализмын хэрэгэй түлөө эрид шууд тэмсэл хэхэ шухала гэһэн тобшололнуудые Пленум үндэрөөр сэгнээд, нэгэн дуугаар һайшааа.

Манай хамтын дайсадта эсэргүү ангиин тэмсэлэй хатуу шэрүүн һургуули гараһан Чехословакиин коммунис парти, хүдэлмэришэн ангиин, республикын бүхы ажалшад революционно баян заншалнуудта түшэглэн, хархис хүсэнүүдтэ һаал хэжэ, социалис туйлалтануудаа аршалан хамгаалжа шадаха байха гэжэ манай парти, манай арад этигэнэ. Коммунистнууд, бүхы совет хүнүүд интернациональна уялгаяа дүүргэн, манай хэрэгтэ али болохоор туһалжа, дэмжэхэ байха гэжэ, мүнөөдэр эндэ РСФСР-эй Верховно Соведэй мэдүүлгэ дотор хэлэгдэһэнэй ёһоор, манай Чехословакиин нүхэдүүд этигэг лэ!

Социализм, коммунизм амжалтатайгаар байгуулхын тула таатай зохид эрхэ нүхэсэлнүүдые хангалгада, социалис оронуудай хани барисаа бэхижүүлгэдэ, империализмда эсэргүүсэн тэмсэжэ байгаа демократиин хүгжэлтын бүхы хүсэнүүдые дэмжэлгэдэ зорюулагдаһан уласхоорондын политикые КПСС, Совет гүрэн саашадаашье шууд сэхэ бэелүүлхэ юм. Социализмын, эб найрамдалай, демократиин хэрэг илагдашагүй. Энэ хэрэг саашадаа илан мандаха байха!

Нүхэд депутадууд! Россин Федерациин ажалшадай үмэнэ, бүхы совет арадай үмэнэ, асари ехэ, олон янзын зорилгонууд табигданхай. Тэдэ зорилгонууд КПСС-эй Программа дотор, партиин XXIII съездын шиидхэбэринүүд дотор тодорхойлогдонхой, табан жэлэй түсэбөөр бэелүүлэгдэнэ.

Үйлэдбэрилгын хүсэнүүдые саг үргэлжэ хүгжөөхэ, ниитын үйлэдбэриин ашаа үрые ехэ болгохо, ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ, бии байһан арга боломжонуудые, гол фонднуудые эзэн ёһоор хэрэглэхэ, наука, техникын шэнэ туйлалтануудые түргөөр хэрэглэхэ гээшэ мүнөө үеын гол эрилтэнүүд мүн болоно. Эдэ зорилгонуудые амжалтатайгаар үүргэбэл, манай орон бүри ехээр хүгжэхэ, бэеэ хамгаалха һүр хүсэнииинь улам дээшэлхэ, арадай ажана байдал, соёл культурые дам саашань хүгжөөхын тула материальна бааза бэхижүүлхэ, манай урда шэнэ арга боломжо нээжэ үгэхэ болоно.

Эдэ зорилгонуудые түргөөр шиидхэхын тула, манай замда дайралдадаг дутагдалнууд болон бэрхэшээлнүүдые дабахын тула парти, гүрэн саг үргэлжэ хэмжээнүүдые абажа байдаг. Гэхэ зуура хүдэлмэришэд болон колхозшигуудай, инженернүүд болон техникүүдэй, эрдэмтэд болон багшанарай, элүүрые хамгаалгын, худалдаа наймаанай, ажаһуудалай эрилтэ хангадаг хүдэлмэрилэгшэдэй, олон миллион ажалшадай эдэбхитэйгээр ажаллаһанай ашаар лэ түбэхын түрүүндэ амжалта туйлагдаха байна, нүхэдүүд!

Манай орондо коммунизм байгуулха хэрэгтэ туйлагдаһан амжалтанууд социализмын аха дүү оронуудай, революционно бүхы хүсэнүүдэй аша туһада, уласхоорондын империализмда эсэргүү, эб найрамдалай түлөө, национальна бэеэ даанхай байдалай, демократиин, социализмын түлөө тэмсэлэй аша туһада таараална гэжэ КПСС-эй ЦК-гай июлиин Пленумэй тогтоол дотор заагдана.

Нүхэд депутадууд! Россин Совет Федеративна Социалис Республикада үгтэһэн Совет гүрэнэй дээдэ шагнал — Октябриин Революциин орденые барюулха гэһэн СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй даалгабарие ехэ баяртайгаар бэелүүлхэмни. (Н. В. Подгорный залда һуугшадай нэрьемэ альга ташалган доро Росси[н Фе]дерациин тугта орден хадаба[ад] хул дээрээ бодоно. Альга та[шалган] удаан замханагүй).

Хүндэтэ нүхэдүүд! Энэ [...] Россин Федерациин туг дээ[рэ] оронноймнай гурбан шагнал [...] Ленинэй хоёр орден, Октябри[ин Ре]волюциин орден ялархань. [...] шагналда хүртэхэ гээшэ ехэ [...]тэй хэрэг, мүн харюусалгаты[...]га бэшэ байна.

Совет Россин ажалша[д] ордента республикын тугые [...]гэн, хүндэтэйгөөр дабшаха [...] коммунис байгуулалтын хэр[...]нэ илалтануудые туйлахы[...] бүри ехэ эршэ, үүсхэлтэйгэ[э]хэ гэжэ найдажа байһанаа [...]хыемни зүбшөөгыт. Нүхэ[д] [...]дууд, таанадта, таанадаар [...]лан Россин Федерациин бүх[...] шадта шэнэ амжалта [...] [...] жаргал[...] ажана һайн һуухыень хүсэ[...]

Россин Совет Федеративн[а] [...] Республика манд[...] һал[...]

Совет арадай шалгаргдама[л] гард, манай бүхы илалтану[...] ша[...]хы хүтэлбэрилэгшэ, эм[хидхэ]лагша — Советскэ Союзай [Коммунис] партида алдар соло!

Хүн түрэлтэнэй һаруу[л] ерээдүй — Коммунизм манд[...]тогой!

НҮХЭР Г. И. ВОРОНОВОЙ ХЭЛЭҺЭН ҮГ

Хүндэтэ нүхэдүүд!

Россин Федерацида Октябриин Революциин орден барюулһантайнь дашарамдуулан, мүнөөдэр Россин Совет Федеративна Социалис Республикын бүхы ажалшад тон ехэ омог баяртай, омогорхолтой байна. СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ нүхэр Н. В. Подгорныда мэнэ һаяхан барюулһан правительственна үндэр шагналые бидэ, Совет Россин түлөөлэгшэд туйлай ехэ урмашалтайгаар хүлеэн абабабди.

Дайшалхы хэрэгэй, ажалдаа баатаршалга гаргаһанай түлөө республикын абаһан Ленинэй хоёр орденой хажууда РСФСР-эй туг дээрэ энээнһээ хойшо Октябриин Революциин орден мүн лэ яларан байхал.

Республикын хүдэлмэришэд, колхозшигууд, эрдэм наукын ба соёл культурын хүдэлмэрилэгшэд, бүхы ажалшад Россин Федерациие Октябриин Революциин орденоор шагнаһан тухай мэдээсэлые ехэ дэбжэлтэтэйгээр угтаһан байна. Марксизм-ленинизмын үзэл сурталай, Октябриин хэрэгэй илан мандахын түлөө бүгэдэ арадай тэмсэлдэ оруулһан хубитыень үндэрөөр сэгнэһэнэй түлөө тэдэнэр олон тоото хүнүүдэй суглараһан митингнүүд ба суглаанууд дээрээ Коммунис партиин Центральна Комитедтэ, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумдэ, Совет правительствада гүнзэгы ехэ баяр баясхалан хүргөөд, үндэр шагналда харюу болгон, коммунис байгуулалтын асари ехэ түсэб бэелүүлхын түлөө бүри габшагайгаар, бүри оролдосотойгоор ажаллахаар хэлбэришэгүй шиидэнхэй байһанаа батаар найдуулан мэдүүлээ.

Россин Федерациие Октябриин Революциин орденоор шагнаһанайнь түлөө, манай республикын ажахы болон соёл культурые улам саашадань хүгжөөхэ тухай саг үргэлжэ анхарал оролдолго гаргажа байһанайнь түлөө Советскэ Союзай Коммунис партиин Центральна Комитедтэ, СССР-эй Верховно Соведтэ, Совет правительствада таанадай үмэнэһөө, РСФСР-эй бүхы арадуудай үмэнэһөө, нүхэд депутадууд, үнэн зүрхэнһөө үшөө дахин баяр баясхалан хүргэхыемни зүбшөөгыт.

Республикые Октябриин Революциин орденоор шагнаһан ушар юун тухай гэршэлнэб гэхэдэ, Россин Федерациин арадууд манай ороной аха дүү арадуудтай хамта нягта нэгэдэлтэйгээр жагсан, Ленинэй тугые дээрэ үргэжэ ябана, тэрэниие али бүхы бэрхэшээлнүүд болон хатуу шэрүүн тулалдаан соогуур нэрэтэй түрэтэйгөөр абажа гараа бшуу. Революционно тэмсэлэй бүхы шатануудта, Совет гүрэнэй тогтоожохо ба хүгжэхэ бүхы шатануудта Россин ажалшад эрэлхэг зоригой, ажалай баатаршалгын, Коммунис партиин хэрэгтэ хизаарлашагүй үнэн сэхэ байһанай үльгэр жэшээ харуулһан, харуулжашье байна.

Хаанта засагые хүмэрюулэн унагаахын түлөө тэмсэлдэ, ажалшадай социальна болон национальна сүлөөрэлгын түлөө тэмсэлдэ ород хүдэлмэришэн анги толгойлогшотой түрүүлэн жатсан бодоһоороо Совет Россин арадууд омогорхохо ёһооролл омогорхоно.

Россин эрхим хүбүүд агууехэ Ленин түрүүтэй большевигүүдэй хүсэн түгэлдэр партида нягтаар жагсажа, манай ороной ажалшадые Агуехэ Октябриин социалис революциин илалтада хүргэһэн юм. Петроградай, Москвагай, Иваново-Вознесенскын, Ураалай болон промышленна бусад түбүүдтэхи хүдэлмэришэдэй революционно дүй дүршэл манай Эхэ ороной бүхы газар дээрэ Совет засаг тогтоохын түлөө тэмсэлдэ шухала үүргэ дүүргэһэн байгаа. Граждан дайнай ба хариин хархис доботолгын жэлнүүдтэ Совет Россин ажалшад Соведүүдэй Республикые амиа шуһаараа хамгаалхаяа жагсаһан юм. Манай ороной бүхы арадуудтай хамта тэдэнэр совет социалис байгуулалтын бата бэхи, илагдашагүй түгэлдэр байһанай найдамгай түшэг тулгуури бологшо тэгшэ эрхэтэй совет республикануудай олонациональна союз байгуулаа һэн.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуехэ дайнай жэлнүүдтэ ород, украин, белорус болон бусад арадуудай харууһан баатаршалга хүн түрэлтэнэй дурасхаалда хэтэ мүнхэдөө үлэхэл. Ород солдадай дайшалхы габьяа, Смоленскын болон Брянскын ой соогуур дайлалдаһан партизануудай эрэлхэг зориг, хүреэлэгдэһэн Ленинградай нугаршагүй зориг, Москвае хамгаалагшадай эрэлхэг зориг, Сталинградай жэшээлэшэгүй баатаршалга, фронтын ара талада ажаллаһан хүдэлмэришэдэй, колхозно тарьяашадай, интеллигенциин шэн габьяата ажал — илалта хангаһан, фашис булимтарагшадые үй бута сохихо ябадал хангаһан бүхы юумэн хэзээдэшье мартагдахагүйл.

Республикын тугта хадагдаһан Октябриин Революциин орден — ороноо социалис ёһоор шэнэдхэн байгуулха хэрэгтэ Россин Федерациин арадуудай оруулһан алдарта хэрэгүүдые Эхэ оронноймнай мэдэрһэн гэршэ мүн. Материальна болон оюун сэдьхэлэй баялигуудые байгуулагшадта, манай Совет Эхэ ороной түүхэтэ агууехэ туйлалтануудые зохёон байгуулагшадта — Россин хүдэлмэришэн ангида, колхозно тарьяашадта, ажалша интеллигенцидэ бидэнэр тон гүнзэгы ехэ баяр баясхалан хүргэнэбди.

Октябриин Революциин орден хүлеэн абаад байхадаа, манай амжалтанууд — Россин гансашье бэшэ үеын хүнүүдэй туйлаһан тэмсэлэй ба ажалай үрэ дүн мүн гэжэ бидэнэр мартаха ёһогүйбди. Арад зоной эрхэ сүлөөгэй ба зол жаргалай түлөө тэмсэлшэдэй арюун дурасхаалай үмэнэ, Совет засагай түлөө, манай Эхэ ороной нэрэ хүндын, бэеэ даанхай байдалай түлөө тэмсэлдэ амиа наһаа үгэһэн хүнүүдэй үмэнэ бидэнэр толгойгоо тонгойлгон һүтэдэнэбди. Бидэнэр шэнги, совет хүнүүдэй ерээдүйн үетэн коммунистнууд ба партийнабэшэ хүнүүд тухай, хүдэлмэришэн ангиин хэрэгтэ, коммунизмын хэрэгтэ амиа наһаа дууһыень үгэһэн Россин бүхы эрхэтэд тухай ходо доо һанажа ябахал.

Республикын ажахын али бүхы һалбаринуудые хэмжээлшэгүй ехээр хүгжөөһэн, Россин арадуудай соёл культура болон ажаһуудалые хубилгаһан социально-экономическа гүн ехэ шэнэдхэлтэ хубилалтануудта партиин хүмүүжүүлһэн совет арадай морально-политическэ бата нэгэдэл, хүдэлмэришэн ангиин ба колхозно тарьяашадай эбдэршэгүй харилсаа холбоон, манай заха хизааргүй Эхэ орон дотор ажаһуудаг бүхы арадуудай аха дүүгэй хани барисаан шиидхэхы удха шанартай байһан, байһааршье.

Россин Федераци ленинскэ национальна политикын, ехэ ба бага арадуудай тэгшэ эрхэтэй байха политикын илан мандаһанай эли тодо жэшээ мүн болоно. Манай республика дотор ородуудтай гар гараа барилсан, коммунизм байгуулагшадай нэгэ жэгдэ жагсаалда Татарай ба Башкирай, Чуваша ба Удмуртын, Тувын ба Яхадай, Осетиин ба Дагестанай арадууд — Россин Федерациин бүхы арадууд тэгшэ эрхэтэй жагсан ябана.

Россин Федерациин арадуудай бүхы союзна республикануудай арадуудтай байгуулһан харилсаа холбоон, хани барисаан эбдэршэгүйл. Бидэнэр аха дүүнэрэйнгээ амжалтануудаар баясанабди, тэдээн шэнги, бүхы союзна республикануудай улам һалбархын, баяжан һайжархын тулада бүхы юумэ хэхээр бэлэмди. Яахадааб гэхэдэ, Совет Социалис Республикануудай Союзай бата бэхи, хүсэн түгэлдэр байһан ушар бидэ бүгэдэнэй зол жаргал ха юм.

Совет Росси ехэшье, баяншье даа. Тэрэнэй хизааргүй уужам тала дайдаар оронноймнай шухалын шухала промышленна болон хүдөө ажахын районууд нэмжынхэй. РСФСР хадаа Советскэ Союзай үйлэдбэрилдэг промышленна продукциин гурбанай хоёр хубиинь, хүдөө ажахын продуктнуудай хахадһаань ехые үгэдэг юм. Поэдэй уран хурсаар хэлэһэнэй ёһоор, нэрээһээшье «Росси дээрэ наран ородоггүй, нимэл даа, Росси уужам тэнюун».

Аха дүү совет арадууд ород арадые өөһэдынгөө аха нүхэр гэжэ нэрлэдэг юм. Энэ хадаа хүндэтэй, зүгөөр харюусалгатайшье. Аха зондо ехэ эрилтэ табигдадаг, тэдэнэр ехэшье уялга бэедээ даажа эбадаг ха юм. Манай ороной арадуудай эбдэршэгүй хани барисаае саашадаашье сахин хамгаалхабди, хүгжөөхэбди, Совет Социалис Республикануудай Союзай бата нэгэдэл ба хүсэ шадалые улам бэхижүүлхэбди гэжэ ород арадай үмэнэһөө, Россин Федерациин бүхы арадуудай үмэнэһөө бидэ баяр ёһололтойгоор мэдүүлнэбди. Мүнөөнэй ба ерээдүй сагта манай туйлаха бүхы илалтануудай бата найдабари энэл ха юм гэжэ бидэ ойлгонобди.

Россие Октябриин Революциин орденоор шагнаһан ушарые аха дүү бүхы республикануудай ажалшад ехэ ханалтатайгаар угтаа гэжэ ойндоо оруулхадаа, бидэ омог баяртайбди. Бидэндэ хабаатай гайхамшагта энэ үйлэ хэрэгээр дашарамдуулан, аха дүүгэй ёһоор, хани халуунаар амаршалһанайнь түлөө ажалшадай коллективүүдтэ, партийна, советскэ органуудта, профсоюзна ба комсомолой организацинуудта халуун баяр баясхалан РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй ба РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй, Россин Федерациин арадуудай үмэнэһөө хүргэхымни зүбшөөгыт.

Нүхэд депутадууд!

Манай республикын амжаһан горитой туйлалтануудай һүлдэ тэмдэг болохо Октябриин Революциин орден абаад байхадаа, ажахын болон соёл культурын талаар КПСС-эй XXIII съездын табиһан туйлай ехэ зорилгонууд, тэдэниие бэелүүлхэ табшагай ёһоной, зохёохы горитой хүдэлмэри ябуулха гэһэн эрилтэ бидэнэй урда табина.

Манай промышленностиин ба хүдөө ажахын хэлбэришэгүй түргэнөөр хүгжэхэтэй хамта, тэдэниие горитойгоор урагшань дэбжээхэтэй хамта республикын организацинууд болон зургаануудай, тэдэнэй мэдэлдэ байдаг предприятинуудай ажал ябуулгада үшөө үсөөн бэшэ горитой дутагдалнууд бии гэжэ мүнөө болоожо байгаа сесси дээрэ Хүнгэн промышленностиин министерствын тоосоое зүбшэн хэлсэлгэ элирхэйлэн харуулаа. Энээн тухай депутадууд һайнаар, зүбөөр хэлэһэн байна. Тэдэнэй шүүмжэлхы ажаглалтанууд ба дурадхалнууд республикын арадай ажахын бүхы һалбаринуудые һайнаар хүтэлбэрилдэг болоходонь Россин Федерациин Министрнүүдэй Соведтэ, министерствэнүүд болон зургаануудай хүтэлбэрилэгшэдтэ туһалха.

Мүнөө үеын эрхэ байдалда совет арадай үмэнэ партиин табижа байгаа гол зорилго хадаа хүгжэнги социалис обществын хизаарлашагүй арга боломжонуудые — тэрэнэй хүсэн түгэлдэр экономикые, эрдэм наукын ба техникын туйлалтануудые, совет арадай зохёон байгуулхы хүсэ шадалые эгээл ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэхэ ябадал болоно.

Промышленностиие һайнаар хүтэлбэрилдэг болохо, промышленна үйлэдбэриие түсэблэлгэ болон экономическа талаарнь урмашуулгые һайжаруулхын тула КПСС-эй Центральна Комитедэй зохёон табиһан, мүнөө үргэн далайсатайгаар бэелүүлэгдэжэ байһан хэмжээнүүд энэ хэрэгтэ зорюулагданхай юм.

Ажахын реформын эрхэ байдалда промышленность бүри түргэнөөр хүгжэнэ, ажалай бүтээсэ ба үйлэдбэриин ашаг олзо ехэ болоно, үйлэдбэриин фонднуудай ашат үрэнь дээшэлнэ, техническэ талаараа бүри һайн, шэнэ эд хэрэгсэлнүүд улэмжэ һайнаар ашаглагдана гэжэ Россин Федерациин жэшээ дээрэһээ эли тодоор харагдана.

Россин Федераци дотор түсэблэлгын ба экономическа урмашуулгын шэнэ гуримда 8 мянга үлүүтэй предприятинууд оруулагданхай. Эдэ предприятинууд республикын бүхы промышленна продукциин хахадһаань ехэнхиие үйлэдбэрилдэг юм. Эдэ предприятинууд үйлэдбэриингөө түсэбүүдые, худалдагдаһан продукциин хэмжээнэй талаар даалгабаринуудаа, мүн түсэбтэ бусад даалгабаринуудаа амжалтатайгаар дүүргэдэг юм.

РСФСР-эй хүдөө ажахыдахи хэрэгүүдэй байдал жэлһээ жэлдэ һайжарна. Хүдөө ажахын үйлэдбэриие хурдан түргэнөөр хүгжөөхэ хэрэгтэ манай партиин XXIII съездын, КПСС-эй ЦК-гай мартын ба майн Пленумүүдэй шиидхэбэринүүд ямар һайнаар нүлөөлөөб гэжэ мүнөө хүн бүхэндэ эли тодо болонхой. 1967 ондо орёо бэрхэтэй, харин зарим районуудта сагай уларилай бүри муу байгаашье һаань, Россин Федерациин колхоз, совхозууд ойн баярай жэлдэ гүрэндэ ороохо тарьяа худалдаха түсэбөө амжалтатайгаар дүүргээ, мал ажалай продуктнуудые худалдаха түсэбүүдээ нилээд үлүүлэн дүүргээ һэн. Тиихэдээ үнгэрэгшэ жэлдэ 1970 ондо бэлэдхэгдэхээр түсэблэгдэһэнэй шэнээн мяхан бэлэдхэгдэһэн юм. Мүн бодото дээрээ бэлэдхэгдэһэн һүнэй ба нооһоной хэмжээн 1969 оной түсэбтэй адли байба.

Туйлаһан амжалтануудаа юрэл батадхаха бэшэ, мүн улам арьбадхаха, республикын арадай ажахыда бии байгаа бүхы арга нөөсэнүүдые ашаглаха хэрэгтэй гэжэ бидэ ойлгонобди. Тиихын тулада нэн түрүүн министерство ба предприяти бүхэнэй тэдээндэ тогтоогдоһон түсэбтэ даалгабаринуудаа дүүргэдэг байха ябадал туйлаха шухала. Мүнөө үеын туйлай ехэ үйлэдбэридэ гүрэнэй түсэбые жааханааршье һаань дүүргээгүй һаа, арадай ажахы олон миллион түхэригэй шухала хэрэгтэй продукци дутуу абаха бшуу. Гэхын дашарамда Барилгын материалнуудай промышленностиин министерство, Хүдөөгэй барилгын министерство нэгэдэхи хахад жэлэйнгээ түсэб дүүргээгүй. Тэрэнэлэн 3726 предприяти гэхэ гү, али 18,2 процентнь 6 һарынгаа түсэб мүн лэ дүүргээгүй. Эдэ предприятинууд 386 миллион түхэригэй промышленна продукци дутуу үгөө, Загаһанай ажахын министерство загаһа бариха түрүүшын хахад жэлэйнгээ түсэб оройдоол 93 процент дүүргээ.

Сесси дээрэ тэмдэглэгдэһэнэй ёһоор, Хүнгэн промышленностиин министерство бүхы дээрээ хахад жэлэйнгээ түсэб дүүргээшье һаа, һайн шанартай эд бараа үшөөл дутамагаар үйлэдбэрилнэ, лён бүдүүдые үйлэдбэрилхэ даалгабаряа дүүргэжэ шадаагүй.

Ниитын үйлэдбэриин ашаг үрые бүхы хэмжээгээр дээшэлүүлхэ гээшые экономическа байгуулалтын гол шухала асуудал мүн гэжэ партиин XXIII съезд тоолоһон байна. Энээнтэй дашарамдуулан, бүтээн гаргагдадаг продукциин өөрынь үные хямдаруулха, предприятинуудай ашаг олзые дээшэлүүлхэ, материальна үйлэдбэриин, худалдаа наймаанай болон ажаһуудалай хэрэглэмжые хангалгын али бүхы һалбаринуудта тохёолдодог гарзануудтай шангаар тэмсэхэ асуудалнууд шухала удха шанартай болоно.

Хүдөө ажахын продукциин өөрынь үные хямдаруулха, мүн ажалай бүтээсые дээшэлүүлхэ, хүдөө ажахыдахи ашаг олзые, олзо доходые ехэдхэхэ хүдэлмэриин шухала байһые онсолон тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Яахадааб гэхэдэ, энээнһээ совет арадай материальна һуудал байдалые улам һайжаруулха ябадал дулдыдаха, арадай ажахын бусад һалбаринуудай хүгжэлтэ нилээд дулдыдаха байна бшуу.

Орон дотор эдеэ хоолой дутамаг байхада, ехэшье үни бэшэ һэн. Хүдөө ажахын продукци үйлэдбэрилхэ ба бэлэдхэхэ түсэбөө лажашье һаань дүүргэхэ гэһэн асуудал колхоз, совхозуудай үмэнэ ехэнхидээ табигдадаг һэн. Мүнөө байдал ондоо болоо бшуу — ороной улад зон хүдөө ажахын гол шухала продуктнуудаар таһалгаряагүй, бүрин хангагдана ха юм. Тиигээдшье хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдтэ мүнөө ондоо эрилтэнүүд табигдана гээшэ.

Хүдөө ажахын ямар нэгэ продукци үйлэдбэрилэн гаргалгын хэр үнэтэй болодог байһанда гүрэн, арадай хайша хэрэгээр хандадаггүй юм. Продукциин өөрын үнэ сэнгэй хямда болохо бүринь хүдөө ажахын үйлэдбэри ашаг олзотой болохо, хүдөө тосхонуудта ажаллагшадай олзо доходынь улам дээшэлхэ байна, бүхы совет хүнүүдэй ажаһуудал саашадаа һайжаруулхын тула бата бэхи үндэһэ һуури табигдаха болоно.

Гэхэ зуура, манай республикада хүдөө ажахын продуктнуудые абалгын өөрын үнэ сэн үшөө ехэ байһаар, зарим газарта үнэ сэйгынь доошолхын орондо тад һөөргэ дээшэлнэ.

Экономическа асуудалнуудые научна ёһоор шиидхэхэ шухала байһан тухай бидэнэр саг үргэлжэ хэлэдэг байнабди. Зүб хэлэнэбди. Социалис шэнжэ шанартай манай түсэбтэ экономикодо научна ёһоор хандаха шухала.

Хүтэлбэрилжэ, ажахы эрхилжэ һураха эрилтэ бүхы шатын кадрнуудта — министрһээ эхилээд предприятиин хүтэлбэрилэгшэ хүрэтэр, цехэй начальник, участогай начальник хүрэтэр табигдадаг байна. Гэхэ зуура ажахын зарим хүтэлбэрилэгшэдэй ажал ябуулгань социалис экономикын эрилтэнүүдтэй зүрилдэнэ гэжэ бодото баримтанууд гэршэлэн харуулна.

Ажалай бүтээсэ салин хүлһэнэй ургалтые ахин гараха зэргэтэй гэжэ мэдээжэ ха юм. Тиигээгүй һаа мүнгэ зөөри алмажа, үйлэдбэриие ургадхан хүгжөөхэ аргагүй. Хэдэ хэдэн предприятинуудай ажалай бүтээсэ салин хүлһэнэй ургалтаһаа нилээд гээгдээ гэжэ РСФСР-эй промышленна зарим министерствэнүүдэй байгша оной табан һарын хүдэлмэриин дүнгүүд дээрэһээ элирэн харагдана. Жэшээнь, мяханай, һүнэй промышленностиин министерствын предприятинуудта дунда зэргын салин хүлһэн 11,7 процентээр дээшэлээ, харин ажалайнь бүтээсэ оройдоол нэгэ процентээр дээшэлээ, эдеэ хоолой промышленностиин министерствын предприятинуудта 14,3—7,4 процент, хүнгэн промышленностиин министерствын предприятинуудта — 15—8,4 процентээр дээшэлһэн байна.

Мүнөө үедэ республикымнай ажалшадай олонхинь амаралтын хоёр үдэртэй. Хүдэлмэриин табан үдэрэй неделидэ шэлжэн оронхой. Энэ хадаа манай арадай социальна шухала туйлалта мүн. Табан үдэрэй хүдэлмэриин недели ажалшадай амаралтаа үнгэргэхэдэнь, ухаан бодолоо хүгжөөхэдэнь һайн эрхэ нүхэсэл хангаа. Гэхэтэй хамта хүдэлмэришэд болон алба хаагшадай ажалай табан үдэрэй неделидэ оролго предприятинуудай хүдэлмэриин экономическа бүхы дүнгүүдые һайжаруулха һайн арга боломжо хангаа. Гэхэ зуура табан үдэрэй турша соо ажал эмхидхэлгэ хаа хаанагүй һайнаар табигдаа гэхын аргагүй, хүдэлмэриин саг хүсэд хэрэглэгдэнэгүй, түхеэрэлгэнүүд ашаг багатайгаар хэрэглэгдэнэ.

Партийна, совет органууд, ажахын хүтэлбэрилэгшэд бүхы предприятинуудта хүдэлмэриин минута бүхэниие зүбөөр ашаглажа, ашаг олзо шадаал һаа ехээр үгүүлхэ арга хангаха зэргэтэй. КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь нүхэр Л. И. Брежнев Москвагай городской XIX партийна конференци дээрэ иигэжэ хэлэһэн юм: «...партийна организацинууд, ажахын хүтэлбэрилэгшэд амаралтын хоёр үдэртэ зохихо анхарал хандуулха зуураа, хүдэлмэриин табан үдэрнүүдтэ саг үргэлжэ һаналаа табиха, үйлэдбэриие саашадань хүгжөөхын тула хүдэлмэриин табан үдэрые ашагтай һайнаар хэрэглэхын тула һаналаа табиха зэргэтэй».

Хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй үмэнэ ехэ зорилгонууд табигданхай. Тэдэнэр мүнөө үедэ хүдөө ажахын бүхы хүдэлмэри эмхитэйгээр үнгэргэхые оролдоно. Республикын олохон районуудта тарьяа хурялга түлэг дундаа ябажа байна. Россин Федерациин колхозууд болон совхозууд энэ жэлдэ 100 миллион тонно ороохо ургуулан абажа, түсэбһөө гадуур гүрэндэ нилээд ехэ ороохо тарьяа худалдаха уялгануудаа дүүргэхэ бүхы арга боломжотой гэжэ ургасын гараса, сохигдоһон түрүүшын тарьяан гэршэлэн харуулна. Тарьяа хуряалгаяа тон богони болзор соо дүүргэхэ, ороохо тарьяагаа саг соонь сэбэрлэжэ зөөхэ, тэрээнээ бүрин бүтэнөөр, гээлтэ хоролтодо оруулангүйгөөр хадагалха гээшэ колхозшигуудай, совхозуудай хүдэлмэришэдэй, транспортна, бэлэдхэлэй эмхинүүдэй хүндэтэ уялга мүн.

Полинуудта ажаллагшад ороохо тарьяа, хүдөө ажахын бусадшье ургамалнуудые хуряаха бэлдэхэтэйгээ хамта, ерэхэ жэлэй ургаса тухай мүнөөнһөө һанаагаа зобохо, малдаа үбһэ тэжээл бэлдэхэ хүдэлмэри шангадхаха зэргэтэй. Нэгэ доро намарай ургамалнуудые тариха, намарай паар хахалха, хабарай тарилга хэхын тула шанар һайнтай үрэһэ гүйсэд хааха шухала.

Нүхэд депутадууд! Республикын, мүн нютагай совет, ажахын бүхы органууд совет хүнэй ажана байдалда саг үргэлжэ һаналаа табиха зэргэтэй. Совет хүнүүдэй культурна ажаһуудал һайжаруулха асуудалда һаналаа табиха гээшэ энэ хэрэгые түсхайта ёһоор эрхилдэг совет органуудай, министерствэнүүд болон зургаануудай гол уялга мүн, гэхэ зуураа бүхы министерствэнүүд, ажахын хүтэлбэрилэгшэд социальна энэ шухала зорилгонуудые шиидхэлгэдэ хүсэ шадалаа, арга боломжонуудаа хүсэдөөр хэрэглэхэ зэргэтэй гэжэ бидэнэр тоолонобди.

Ажалшадай байра байдал һайжаруулха, бүхы зүйлэй хангалга һайжаруулха хэрэгтэ Соведүүдэй онсо үүргэтэй байһыень тэмдэглэхэ шухала, яахадааб гэхэдэ, совет хүнүүдэй ажана байдал һайжаруулгада һаналаа табихаһаа, тэдээнэй материальна, оюун бодолой эрилтэнүүдые бүри һайнаар хангахаһаа ондоо һайн һайхан юумэн Совет засагта байхагүй.

Нютагай олохон Соведүүд эдэ зорилгонуудые ямаршье сагта һайнаар шиидхэнэ гэхын аргагүй. Худалдаа наймаа, ниитын эдеэ хоол, хүн зоной коммунальна ажаһуудалай эрилтэ хангалга эмхидхэн һайжаруулха асуудалнуудта зохихо анхарал хандуулдаггүй байна.

Манай ороной бүхы ажабайдалда Соведүүдэй үүргэ дээшэлүүлхын тула КПСС-эй XXIII съездын хараалһан хараа шугамуудые партимнай шууд бэелүүлнэ. Энээнэй урда тээ дээдын органуудта шиидхэгдэдэг байһан хэдэ хэдэн асуудалнууд һүүлэй жэлнүүдтэ нютагай Соведүүдтэ шиидхэгдэдэг болоһон байна. Арадай засагай эгээл олон тоото звено болохо «ажалшадай депутадуудай хүдөөгэй, поселково Соведүүдэй хүдэлмэри һайжаруулха тухай» асуудалаар КПСС-эй ЦК-гай баталан абаһан тогтоол Соведүүдтэ анхарал хандуулдаг болоһоной эли тодо жэшээнүүдэй нэгэн боложо үгэнэ. РСФСР-эй ажалшадай депутадуудай хүдөөгэй, поселково Совет тухай хуулиие РСФСР-эй Верховно Соведэй мүнөөнэй сесси дээрэ баталан абаһан ушар ажахын, культурна асуудалнуудые шиидхэлгэдэ Соведүүдэй нүлөөе нилээд дээшэлүүлхэһээ гадна, нютагай совет органуудай бүхы аж[ахын хүдэлмэри ажал]шадань һайжаруулха хэрэг[тэ туһа]ха байха гэжэ һанагдана.

Манай партиие, гүрэниие [эмхидхэн бай]лагша, совет арадай вождь В[ладимир] Ильич Ленинэй түрэһөөр 10[0 жэлэй] ойдо бэлэдхэлэй хэгдэжэ ба[йна] манай ороной ажахын, поли[тическэ,] культурна ажал эрхилэгдэж[э...]

В. И. Ленинэй түрэһөөр [100 жэ]лэй ойн хүндэлэлдэ табан ж[элэй тү]сэб болзорһоонь урид дүүрг[ээ...] лөө мүрысөөн бүхы р[есп]соомнай үргэнөөр дэлгэрнэ.

Москва болон Ленингра[дай про]мышленна предприятинууд[ай ажал]шад, тэрэшэлэн бусад обла[ст,] хизаарнуудай, автономито р[еспубли]кануудай ажалшад табан ж[элэй] түсэбые Агуехэ Октябриин [...]лэй ой болотор дүүргэхэ [...]лэгдэһэн социалис уял[га] абанхай.

Энэ үнэтэ үүсхэлыень са[...] дэмжэхэ, социалис мүрысө[...] бэрилгые шадажа эмхидхэ[...] приятинуудай коллективүү[д...] хо туһаламжа хүргэхэ, тии[...] раалагдаһан зорилгонуудаа[...] хэ ябадал хангаха гээшэ [...] партийна, советскэ, ажахын[...] дай уялга мүн.

Россин Федерациие О[ктябриин] Революциин орденоор [...] КПСС-эй XXIII съездын [...]нуудые дүүргэхын түлөө [...] совет хүнүүдтэ шэнэ эршэ [...] хэл нэмээнэ. Тэдэнэр ажах[...] турна байгуулалтын бүхы [...]нуудай талаар ехэ амжалта[...] Эхэ ороноо баясуулха, В. [...]нэй түрэһөөр 100 жэлэй о[...]тэйгөөр угтахаар эрид [...] байна.

Дотоодын, гадаадын поли[тикые бэе]лүүлхэдээ, ород арадай, Рос[син] Федеративна Социалис Рес[публикын] бүхы арадуудай зүгһөө саа[...] ехээр дэмжэгдэхэ байхабди [...]таар этигэг лэ гэжэ, нүхэ[д депута]дууд, таанадай үмэнэһөө, [ре]спубликын бүхы арадуудай [...] Советскэ Союзай Коммуни[с партиин] Центральна Комитедые, Со[вет прави]тельствые найдуулхыемни [зүбшөө]гыт! Коммунис, хүдэлм[эришэнэй] партинуудай түлөөлэгшэд[ай] Ва[ршава]да үнгэрэгһэн уулза[лгын] дүнгүүдые зүбшэн хэлсэһэ[н...] ЦК-гай Пленумэй шиидхэб[э]рин дэмжэжэ байһанаа ма[...] дээрэ үсэглэдэр, мүнөөдэр [...]һэн депутадууд өөһэдынгө[ө ажал]шадай үмэнэһөө мэдүүлээ. [...] сесси дээрэ мэдүүлгэ бат[...] Россин Федерациин ажалш[...] эй ЦК-гай Пленумэй тогт[оол...] циалис оронуудай коммуни[с, хүдэл]мэришэнэй партинуудай де[...]дай Варшавада үнгэргэһэн [...]нуудай дүнгүүдые, Чехо[словакиин] коммунис партиин Цент[ральна Ко]митедтэ эльгээхэ бэшэг [...] партинуудай тэрэ уулзалга[...] талан абалгые бүрин һай[шаа...] депутадууд тэрэ мэдүүл[...] РСФСР-эй бүхы арадуудай [...] мэдүүлээ. Уласхоорондын [...] талаар, социализмые бэхиж[үүлгын та]лаар КПСС-эй ЦК-гай ба[...] политическэ хараа шуга[м...]то ажал ябуулгыень нэгэ[...] һайшаагаа. Россин Федера[циин ара]дууд Агуехэ Октябриин [...]гэс тугые ходо доо дээрэ [...]ха байха, совет алдарта [...] онно, дайшалхы болон а[...] заншалнуудые улам а[...] байха, Совет Эхэ ороной[...] мическа болон бэеэ хамг[аалха] шадалые саашадань бэх[...] тула манай орондо комму[низм] сэдөөр илан мандахын ту[...] бүхы хэмжээ абаха байха.

Манай түрэл Эхэ орон — [Со]циалис Республикануудай [...]даха болтогой!

Коммунизм байгуулжа б[айгаа ал]тарлиг совет арад мандах[а...]

Манние бүхы илалтану[удай эм]жуулагша, эмхидхэгш[э] Ленинэй партида алдар со[ло!]

ЬЭЭЗ ХАҺА САГТАНЬ, ЭРХИМ ШАНАРТАЙГААР ХУРЯАЯ!

НГЫН АЙМАГАЙ ТЕЛЬМАНЭЙ НЭРЭМЖЭТЭ КОЛХОЗОЙ ГЭШҮҮДЭЙ РЕСПУБЛИКЫН КОЛХОЗ, СОВХОЗУУДАЙ БҮХЫ АЖАЛШАДТА ХАНДАҺАН НЭЭМЭЛ БЭШЭГ

(Түгэсхэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта).

…лгдажа абтаһан үбһэнэй ша… шалгаха ниитэ колхозой ко… эмхидхэгдээ. Энээниие колхо… түрүүлэгшэ болон тэрэнэй орлог… түлэбэрилхэ юм. Энэ комисси… ахын главна агроном, агроном… ол, главна зоотехник, отделе… эрхилэгшэд, сомоной Совэдүү… түрүүлэгшэнэр оролсоно. Тэдэ… үритэй үбһэ хэмжээд, хэр ша… гаар, гээлтэгүйгөөр абтаһаниие… жа, актаар тушаажа абаха бай… үн һуритэй үбһэнэй шанарые… шэнээн протеин, каротин, … кальци гэхэ мэтэ бодосууд … гэжэ) шалгахын тула тэндэ… хэһэг хэһэгээр абажа, лабора… о эльгээхэ. Энэмнай һүүлдэ … малда тэжээлэй рацион зүбөөр … ада ехэ туһатай байха бшуу.

…нэй шанар класс классаараа … ойлогдоно. Ямар газарһаа аб… хэр һайн шанартай үбһэн бэ … тодорхойлхын тула түсхай сэг… ин гурим зохёогдоо.

АЖАЛАЙ ТҮЛӨӨҺЭН БАҺАЛ ШУХАЛА

…жээл бэлэдхэлгэдэ хүдэлжэ бай… үнүүдые зүбөөр урмашуулхын … нэмэлтэ түлөөһэ үгэхэ гурим … гдоо. Жэшээнь, эрхим шанар… эгдэхи классаар сэгнэгдэһэн … абаһан звенонүүдтэ тэрэнэйнь … ер бүхэнэй гол сэн дээрэ үшөө … роцент нэмэжэ түлэгдэхэ. Хоёр… классай һаань түлөөһэнэй 5 … нт нэмээгдэхэ. Муу шанартай, … дахи классай үбһэ бэлэдхэбэл, … тэ түлөөһэ абахагүй. Тэрэнһээ … үбһэ хуряалгада хабаадалса… үнүүдэй нэгэдэхи классай үбһэ абаад байбалынь, 10 процентыень өөһэдтэнь үгэхэ. Хоёрдохи классай үбһэндэ—7 процентыень, гурбадахи—5 процентнь үгтэхэ. Тиихэдээ нэгэ хүндэ 15 центнерһээ дээшэ үбһэн үгтэхэгүй. Нэмэлтэ түлөөһэн ниитэ колхозой комиссиин шиидхэбэреэр үгтэхэ юм.

Үбһэ хуряалгын гол хүдэлмэриин түлөөһэн иимэ гуримаар үгтэхэ гэбэл:

а) бүхы хүдэлмэриин оньһожоруулагдаһан һаань, абтаһан үбһэнэй центнер бүхэндэ 60 мүнгэн түлэгдэхэ;

б) зарим хүдэлмэриин оньһожоруулагдаһан һаань, ямар газарта, хэды шэнээн ургасатай байгааб гэжэ хараада абан, центнер үбһэндэ 75-һаа 90 мүнгэн хүрэтэр түлэгдэхэ;

в) үбһэеэ гараар сабшажа, хуряажа (уһа намаг, бургааһа шугы газарта) абаһан байгаа һаань, центнер үбһэнэй нэгэ түхэриг 50 мүнгэн үгтэхэ;

г) витаминтай ногоон үбһэ бэлдэһэнэй түлөө түлбэринь хоёр дахин ехэ болгогдохо. Энэ жэлдэ эхэ хонидой отара бүхэндэ 30 центнер витаминна үбһэ, һаалиин гүүртэдэ—50 центнер тиимэ үбһэ, харин бүхыдөө колхоз соо 1200 центнер витаминтай үбһэн абтахаар хараалагдана.

Үбһэнэйнгөө бүхы һуринүүдые хорёолхобди.

СОЦИАЛИС МҮРЫСӨӨ ҮРГЭНӨӨР ДЭЛГЭРҮҮЛЭЕ

Звено, оньһожоруулагдаһан отряд бүхэндэ социалис мүрысөөн үргэнөөр дэлгэрүүлэгдэхэнь. Мүрысөөнэй дүн арбан хоног бүхэндэ гаргагдажа, илаһан түрүү звенонуудта шан барюулагдаха байна. Үбһэ хуряалгын томодхогдоһон түрүү звенодо дамжуулгын Улаан туг, эрье хонин шан үгтэхэ. Оньһожоруулһан түрүү звеногой үбһэшэдтэ, хонишодой бригадануудта эрье хонинтой гурбан шан барюулагдаха.

Звенонуудай дунда дэлгэрһэн социалис мүрысөөнэй дүн колхоз дотор арбан хоног бүхэндэ нэгэ дахин гаргагдаха, харин отделенинүүдтэ тэрэнь табан хоног бүхэндэ, звено доторхи мүрысөөнэй дүн үдэр бүри гаргагдажа байха юм.

Колхозой правлени, партком үбһэ тэжээл бэлэдхэлгэдэ хүдэлжэ байһан хүнүүдые ажаһуудалай, соёлой, худалдаа наймаанай хэрэгсэлээр, медицинскэ талаар гүйсэд хангаха хэмжээнүүдые хараалanхай.

Хүндэтэ нүхэд! Бидэ, Тельманэй нэрэмжэтэ колхозой гэшүүд, эрхим шанартай үбһэ тэжээл хаһа сагтаань, ехээр бэлэдхэжэ, ниитынгээ малые тэжээлээр бардам хүрэхөөр хангахын түлөө социалис мүрысөө үргэнөөр дэлгэрүүлээл гэжэ республикынгаа хүдөөгэй бүхы ажалшадые халуунаар уряалнабди.

Бүхы колхозниггуудай даалгабаряар гар табигшад:
А. ЧИМИТЦЫРЕНОВ, колхозой түрүүлэгшэ; **Н. ОЧИРОВ**, парткомой секретарь; **В. БАЛЬЖИНОВ**, главна агроном; **Д. ДАНСОРУНОВ**, мелиоратор; **Д. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ**, агроном-луговод; **Ц. АЮШЕЕВ, Ц. БАЛЬЧИНОВ, К. ТАХАНОВ**, отделение эрхилэгшэд; **Г. АЮШЕЕВ, Н. МОРДВИН, Д. БАДМАЕВ, А. БАЛАГАНОВ, С. БАДМАЕВ, А. БАМБАРОВ, П. БАДМАЕВ, Н. РЯБОВ**, үбһэ хуряалгын звенонуудые даагшад болон луговодууд; **М. БАДМАЕВ, А. БАТЫШЕВ, С. СУСЛОВ, П-Д. БАМБАРОВ**, механизаторнууд.

ОЛЗО ЕХЭТЭЙ ҺАЛБАРИ

Байгал далайн эрьедэхи Исток … оходог харгын хоёр ха… гаар шифер хушалтатай ба… нууд зунай хурса наранда … жална. Эдэ барилгануудта … тон ерэхэдэ, шубуунай үдэ, … эли тодо олюоржо, ямар … эрхилдэг хүнүүдэй эндэ … һуудагыень гансата мэдэ… Нугаһа үдхэжэ олзо дохо… арьбадхадаг, дүршэл ехэтэй … нскын совхозой шубуушад эн… ажаллана. Тэдэнэр үнгэрэгшэ … уһанай иимэ шубуу олоор … бэрилжэ, гүрэндэ худалда… нгаа ашаар 161 мянган тү… игэй сэбэр олзо абаа. Мүнөө … шубуунай ажахыһаа 200 … ган түхэригэй олзо доход … аар түсэблэнхэй. Энээнээ … рэхэнь лабтай. Яахадааб гэ… тэдэнэр байгша оной зургаа … ра хахад соо 677 мянган нуга… ай дальбараа инкубатораар … гажа, 430 мянгыень хоёр ки… рамм шэгнүүртэй болотор тэ… жээнэйнгээ удаа гүрэндэ худал… , 860 мянган түхэригэй ол… совхоздоо оруулаа юм.

Түсэбһөө гадуур ороһон энэ шубуунай олзо доходоор һүүлэй хоёр жэл соо тус совхоз гурбан шэнэ клуб, хүүгэдэй сэли ба саадуудые, олон байрануудые баринхай.

Энэ совхозой Исток һууриндахи инкубаторна станцинь «Универсал-45» гэжэ 8 инкубатортай юм. Эдэ инкубаторнуудые эрхилдэг дүршэл ехэтэй болоһон мэргэжэлтэн Нина Андреевна Анохина иигэжэ хөөрэнэ:

— Шубуудай үндэгэлхэ үедэ эндэхи эхэ нугаһад булта даа үндэгэлдэг. Эндэһээ абтаһан үндэгэнэй 98 процентнь дальбараа болгогдодог. Гараһан дальбараануудаай 96 процент амиды үлээгдэжэ, шахалгада үгтэдэг. Эдэ дүнгүүд орон соохи түрүү ажахынуудайхиһаа дээгүүр болоно. Хайшан гээд иимэ һайн үрэ түйланабибди гэхэдэ, белок болон минеральна тэжээл бодосуудаарынь тааруулжа эхэ нугаһадта үгтэдэг байна. Жэшээнь, шэлбүүһэ ба гидропонно ногоон паста болгогдоод эдюулэгдэнэ. Зарим хоолынь эһээгдэдэг заншалтай. Тэрээнһээ гадна, үндэгэдые түсхай гэрэлээр шаража, үрэжэлыень ехэ болгодогбди.

Инкубаторта һуулгадаг үндэгэнэй тоо 33 мянгаһаа 48 мянга хүрэнэ. Шкаф соохи дулааниинь 37,7-һоо 37,8 градус дулаантай, шиигынь 32 процент байдаг. Тиихэ зуураа дундахи ба захын шкафууд соохи үндэгэнүүдые ходо һэлгэжэ байдаг юм байна. Сүүдхэ соо хоёр, гурба һэрюусүүлдэг. 25-дахи хоногтоо дальбараанууд гаража, үндэгэнэй байһан лотогууд тон һайнаар сэбэрлэгдэдэг, каустическа содотой уһаар угаагдадаг юм.

Эхэ нугаһануудаа зүб мүрөөр белогоорнь тааруулжа эдеэлүүлээд, үндэгэнүүдээ научна ёһоор дальбараа болгоһонойнгоо удаа анхаралтайгаар хаража, тэжээжэ шадаһанайнгаа ашаар Кабанскын совхозой нугаһа үсхэбэрилтээр иимэ ехэ ашаг олзо абадаг болоһониинь ехэ һайшаалтай. Урагшаа һанаатай эбтэй этэй эндэхи коллективэй 1970 ондо дүүрэхэ табан жэлэйнгээ даабари үлүүлэн бэелүүлхэнь дамжаггүй.

С. БАДМАЕВ.

ХАНИ ХАЛУУН УУЛЗАЛГА

…ЯАГТА. (Телефоноор абтаба). … замай Наушки станциин … рон дээрэ хүн зон хэээнэйхи… олоор сугларанхай. Уданшье… бүхэдэлхэйн залуушуулай IX … ивальда зорижо ябаһан аха дүү … голой хүбүүд, басагадай һуу… поездын хилые дабан уухил… р хүрэжэ ерэмсээр, һүртэ со… монгол гимн һүниин аали нам… байдалые зэдэлгээ бэлэй. … даань перроной дэргэдэ хани барисаанай уулзалгын баяр ёһолой митинг нээгдэжэ, ВЛКСМ-эй обкомой секретарь В. Ф. Подлесков аха дүү монгол нүхэдөө хани халуунаар амаршалжа, дурасхаалай улаан вымпелнүүдые, Буряад ороноо зураглан, гоёор шэмэглэгдэһэн альбомтойгоор барюулаа. Тэрэнэй һүүлдэ Монголой залуушуулай зүгһөө ревсомолой ЦК-гай секретарь нүхэр Их Батын митингдэ сугларагшадые хани халуунаар амаршалхадань: «Эб найрамдал мандаха болтогой!», «Хани барисаамнай улам бэхижэг лэ!» гэһэн зүрхэ хүдэлгэмэ уряа үгэнүүд митингдэ хабаадагшадһаа тиһалгаряагүй зэдэлжэ байгаа һэн. Иигэжэ энээнэй һүүлээр аха дүү Монголой залуу хүбүүд, басагад ута замаа үргэлжэлүүлһэн байна.

Д. ДУГАРОВ,
манай корр.

ШАЛГАРАГШАД ШАГНАГДАБА

Һаяхан Улаан-Үдын хэлхээ холбооной хүдэлмэришэд болон алба хаагшад сугларжа, үнгэрһэн хахад жэлэйнгээ түсэбэй дүүргэлтые, мүн энэ хугасаа соо дэлгэрһэн социалис мүрысөөнэйнгөө дүнгүүдые согсолон хаража үзэбэд.

Удаань суглаанай һүүлдэ эрхим ажалаараа шалгарһан түрүүшүүлдэ Хүндэлэлэй грамотанууд мүнгэн шантайгаар барюулагдажа, уран һайханай бүлгэмэй гэшүүд сугларагшадтаа һонирхолтой концерт харуулаа.

Н. ХАЗАГАЕВ.

МҮНӨӨДЭР—МЕТАЛЛУРГНУУДАЙ ҺАЙНДЭР

Зураг дээрэ: Ленинэй орденто Улаан-Үдын ЛВРЗ-гэй булад хайлуулгын цехэй хүдэлмэришэн Анатолий Щеголовский.

Э. ЛАПИНАЙ фото.

ОМОГТОЙ, БАЯРТАЙГААР

Металлургнуудай һайндэрэй урдахана Москваһаа баясама мэдээсэл абтаба. Зэдын вольфрам-молибденэй комбинат табан жэлэй гурбадахи жэлэй II-дохи кварталай үрэ дүнгөөр СССР-эй Министрнүүдэй Совэдэй болон ВЦСПС-эй дамжуулгын Улаан тугта хүртөө. Манай редакци Закаменск город хонходожо, комбинадай парткомой секретарь Н. А. Костенкотой хөөрэлдэһэнөө доро толилбо.

— Манай коллектив эдэ үдэрнүүдтэ омог баяртай. Металлургнуудай һайндэрэй урдахана бидэнэр үндэр шагналда хүртөөбди. СССР-эй Үнгэтэ металлургиин министерствын предприятинуудай дундаһаа шалгаржа гараад, дамжуулгын Улаан тугаар шагнагдаһан ушар комбинадай хүдэлмэрилэгшэдэй эршэтэ ажалай гэршэ болоно. Манай коллектив энээнһээшье урда үндэр шагналда нэгэнтэ бэшэ хүртэһэн юм. Хүдэлмэришэднай урмашан, саашадаашье амжалтаяа арьбадхаха зорилго урдаа табинхай. Комбинадай продукци Эхэ ороноймнай олон заводуудта шухала хэрэгтэй. Тиимэһээ горнягууд ехэ оролдолго гарган ажаллаа.

Үнгэрһэн хахад жэлэй үрэ дүн һайн. Түсэблэлгын болон экономическа урмашуулгын шэнэ гуримда орожо, хамаг арга боломжо элирүүлэн хэрэглэнэ. Энээнэй ашаар хүдэлмэришэдые урмашуулха фонд байгуулагдажа байна.

Вольфрамай руда малтан абадаг Холтоһоной руднигай, молибденэй рудатай Первомайска руднигай горнягууд комбинадай амжалта түйлаха хэрэгтэ ехэ үүргэ дүүргэнэ. Тэдэнэр руда малтан абалгые улам дээшэлүүлжэ байнхай. Мүн шанаржуулгын фабрикын, заһабариин-механическа заводой болон бусад цехүүд даабаряа үлүүлэн дүүргэнэ.

Металлургнууд заншалта һайндэрөө ажалай бэлэгээр угтаа. Нүхэд М. М. Дудко, И. И. Михайлов, И. Я. Викулин гэгшэдэй буровой станогуудай бригаданууд, Я. П. Берденковой даадаг жолоошодой бригада эрхим амжалта түйлаа.

Һайнаар ажаллажа, үндэр шагналда хүртэһэн комбинадай коллектив һайндэрөө мүн хүхюу … үнгэргэжэ байна. Нёдондо баригдаһан культурын ордон соо металлургнууд үсэгэлдэрэ … ороо сугларaa. Түйлаһан амжалта тухайгаа түрүүшүүлнай элидхээ. Комбинадай хүдэлмэриин үрэ, дүн тухай тобшолол главна инженер И. П. Чепурин хэһэн байна.

Үйлэдбэриин олон түрүүшүүлдэ хүндэтэ нэрэ зэргэ олгогдоо, … ндэлэлэй грамотанууд барюулагдаа. СССР-эй Үнгэтэ металлургиин министерствын коллеги болон профсоюзай ЦК-гай Президиум хэдэн түрүүшүүлдэ «Хүндэтэ горняк» гэһэн нэрэ зэргэ … һон, «Социалис мүрысөөндэ эрхилэгшэ» гэһэн тэмдэгээр шагнаһан байна.

Бригадые даагша Исак Иосифович Фреер, хүдэлмэришэд Василий Гаврилович Попов, Иван Фе…ович Лямичев Хүндэтэ горняк» гэһэн нэрэ зэргэдэ хүртэбэ. Буровой станогой машинист К. В. Тугаринов, вольфрамай секциин тээрмэшэн И. П. Буданов «Социалис мүрысөөндэ эрхимлэгшэ» гэһэн тэмдэгээр шагнагдаа.

Гадна комбинадай 30 түрүүшүүл дирекциин, партком ба завкомой Хүндэлэлэй грамота, мүнгэн шанда хүртэбэ.

Горнягууд баяр ёһололой һүүлээр өөһэдынгөө киностудиин бүтээһэн кинофильм, уран һайханай самодеятельностиин концерт хараа. Мүнөөдэр культурын болон амаралтын парк соо һайндэр үргэлжэлүүлжэ байна.

Манай коллектив табан жэлэй даабарииe 1970 оной ноябриин һайндэр болотор дүүргэхэ, табан жэлэй туршада уралан харижуулгын дурадхал үйлэдбэридэ нэбтэрүүлһэнэй ашаар 1.686 мянган түхэригэй арьбалалта хэхэ гэһэн уялга абанхай.

Ленинэй орденто локомотив-вагон заһабарилгын заводой металлургическа цехүүд һайндэрөө ажалай амжалтаар угтаба. Металлургнууд заводой бүхы хүдэлмэришэдтэй хамта В. И. Ленинэй түрэһэн үдэрэй 100 жэлэй ойе нэрэтэй солотойгоор угтаха, табан жэлэй даабарииe болзорһоонь урид дүүргэхэ мүрысөөндэ оролсоод, дээшэлүүлэгдэһэн уялга абаһан юм.

Булад, шэрэм, зэд шудхалгын цехүүдэй коллективүүд табан жэлэй даабарииe 1970 оной Октябриин һайндэр болотор дүүргэхэ гэжэ шиидэнхэй. Тэдэнэр үгэдөө хүрэмөөр ажаллана. Булад шудхалгын цехэй металлургнууд табан жэлэй үнгэрһэн түрүүшын хахад соо түсэбһөө гадуур 761 тонно булад шудхалаа гаргажа шадаа. Мүн энэ хугасаада 1298 тонно шэрэм, 277 тонно үнгэтэ шудхалаа түсэбһөө гадуур гаргагдаа.

ОЛОНОЙ ДУНДАҺАА ШАЛГАРБА

Металлургическа цехүүдэй дунда дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ зэд шудхалаашад түрүүлжэ гараба. Тэдэнэр долоо һарынгаа түсэбые болзорһоонь урид дүүргэжэ, өөһэдынгөө һайндэрые угтаба. Металлургнууд август һарын түсэбөөр 10 тонно үнгэтэ шудхалаа хээ. Металлургическа цехүүдэй дунда түрүү һуури эзэлһэн тус цехэй коллектив заводой дамжуулгын Улаан тугые гартаа бүхөөр барижа ябанхай.

Заводой металлургнууд саашадаашье амжалтаяа арьбадхажа, табан жэлэй гурбадахи жэлые амжалтатайгаар түгэсхэхөөр зорижонхой.

В. БАРАКОВСКИХ.

ТҮСЭБТЭ ТАБАН ЖЭЛ СОО…

Бүгэдын мэдэһээр, ойн баярай жэлдэ совет металлургнууд 100 миллион тонно булад хайлуулжа гаргаха гэһэнээ үлүүлһэн байгаа. Теэд мүнөө жэлдэшье тэдэнэй амжалта ехэ. Тиихэдээ тэдэнэр мүнөө 286 мянган тонно булад, 510 мянган тонно прокат, 50 мянга гаран тонно булад сорго 6 һарын түсэбһөө гадуур бүтээжэ гаргаа. Энэ хадаа металлургнуудай һайндэртэ зорюулжа, Эхэ орондоо барюулһан горитой ехэ бэлэг гээшэ.

СССР-эй хара металлургиин министрэй орлогшо Ф. Д. Вороновтой ТАСС-ай корреспондентын хэһэн хөөрэлдөөн эдэ тоонууд дээрэһээ эхилһэн байгаа.

Металлургнуудта хабаадаха мүнөөнэй табан жэлэй гол онсо илгаануудай нэгэниинь юун байнаб гэхэдэ, шэнэ заводуудые ашаглалгада оруулжа, хара металл бүтээн гаргалга ехэ болохо юм гэжэ Ф. Д. Воронов тэмдэглэбэ.

Энээниие гэршэлхын тулада, доменно үйлэдбэриие хараад үзэе. Энэ табан жэлэй үнгэрһэн хоёр жэл хахад соо түсэб дээрээ нэмэжэ 190 мянган тонно шэрэм абаабди. Тэрээнһээ энэ жэлэй зургаа һара соо 120 мянга гаран тонно абтаһан байгаа бшуу. Кривой-Рогой, Ново-Липецкын, Баруун-Сибириин болон Магнитогорскын заводуудта асари томо дүрбэн домнын хүдэлжэ эхилһэнэй ашаар, шэрэм шудхалга иимэ ехээр нэмэхэ аргатай болоһон юм. Эдэ агрегадууд хамта дээрээ жэл соо 5 миллион 400 мянган тонно шэрэм гаргадаг байха.

Энэмнай хэды шэнээн ехэ гээшэб? гээд хараха болоо һаа, гансахан Кривой-Рогой домно хадаа Турци, Дани, Норвеги мэтын гүрэнүүдэй бултанайнь жэл соо хайлуулдагһаа дутуугүй ехэ металл хайлуулжа гаргана.

Мэнэ һаяар Нижни Тагилда, Череповецтэ тус бүридөө 2700 дүрбэлжэн метр хэмжээтэй домнонуудые ашаглалгада оруулха һанаатайбди. Тиимэ ехэ хүсэтэй домнонууд гэжэ дэлхэй дээрэ юрэдөө байхагүй.

Табан жэлэй эхилхэһээ хойшо 6 томо кислородно конвертор хүдэлжэ захалаа. Бүхы хаанта Россин 1913 ондо хайлуулһанда орходоо үлүү ехэ булад тэдэ үгэжэ байха юм. Гэхэ зуура бидэнэр мартенүүдэй барилгые болюулаад шахуу, имагтал конверторнүүдые бүтээхэ зорилго табинхайбди. Энээнһээ хойшодоо булад хайлуулха эгээн ашагтай һайн арга болохо конвертор хэрэглэдэг болохомнай дамжаггүй. Тэдэнэй булюу һайн юумэнь юуб гэхэдэ, түргэнөөр хайлуулдаг, ашагтай арьбан, продукциин шанар һайн байдаг.

1966 онһоо хойшо 9 прокатна, гурбан трубна стан ашаглалгада оруулагдаа һэн. Мүнөө жэлдэ Карагандагай заводто хүдэлжэ эхилһэн «1700» гэжэ стан манай ороной индустриин омогорхол болоно. Тэрэ хадаа 23 тонно шэгнүүртэй шудхамалнуудые минута соо 18 метр түргэнөөр гаргаха хүсэтэй байха юм.

Металлай шанар һайжаруулхын тулада металлургнууд яһала ехэ юумэ хэнэ, бүтээнэ. Бүхыдөө 1600 гаран элдэб янзын булад ба шудхамалнууд бии болонхой. Тиигээд тэрэмнай ходо нэмэжэ байдаг юм. Металлай шанар һайжаруулхын тулада бидэнэр эгээн ашагтай һайн технологическа аргануудые хэрэглэнэбди.

— Совет металлурги үзэгдөөгүй хурдан түргэнөөр хүгжэнэ, —гээд дүүргэлтэ дээрээ Ф. Д. Воронов хэлэхэ зуураа, иимэ тоонуудые нэрлэжэ харуулба.

Жэшээнь, США-да 1910 ондо 27 миллион тонно булад хайлуулагдаа бэлэй. СССР анха түрүүшынхеэ тиимэ хэмжээндэ 1950 ондо хүрэһэн байгаа. Тиигээд ерэхэлээрээ, 100 миллион тонно булад хайлуулдаг болохын тулада, США-да 43 жэл хэрэгтэй болохо байхадань, Советскэ Союзда оройдоо 17 жэл соо хүрэхэеэ байна ха юм.

Манай ороной металлургнууд энээнһээ хойшодоошье шэн зоригтойгоор ажаллажа, Эхэ оронойнгоо хүсэ шадал улам бүхэлхэ гэжэ эрид шиидэнхэй.

(ТАСС).

ТЕЛЕФОН ТЕЛЕГРАФ РАДИО ХИЛЫН ГААНАҺАА

…нумэй тогтоол Венгриин газетэнүүдтэ толилогдоо

…ДАПЕШТ. (ТАСС). Мүнөөдэр га… Будапештын бүхы газетэнүүд …-эй ЦК-гай Пленумэй тогтоолые … мүһэн тунхаглаба. Тиихэдээ … шавада болоһон аха дүү парти… ай делегацинуудай уулзалга дээ… КПСС-эй делегациин хэһэн … гые Пленум дүүрэнээр һайшаа… байна гэжэ тэндэ хэлэгдэнэ.

…ловакиин компартиин ЦК-гай пленум

…РАГА. (ТАСС). Братиславада Сло… иин коммунис партиин ЦК-гай … ум болобо. Тиихэдээ Словакиин … артиин онсо яаралтай съездые … оной августын 26-да зарлаха … шиидхээ.

Бата нэгэдэлтэй байха дура зориг

СОФИ. (ТАСС). «Бата нэгэдэлээ улам бүхэлхэ гэһэн хэлбэришэгүй дура зориг», «Социализмын хүсэнүүдэй нэгэдэл хадаа арадуудай амгалан байхын найдуулга мүн», «Пролетарнарай интернационализм болон нягта жагсаалые бэхижүүлхэ», «Социализмын хэрэгэй түлөө эрид шууд тэмсэл» гэһэн иимэ гаршагтайгаар Болгариин түбэй газетэнүүд КПСС-эй ЦК-гай Пленумэй тогтоолые мүнөөдэр эхин нюурнууд дээрээ тунхаглаба. Тиихэдээ СССР доторхи коммунизмын байгуулалтын хэрэгтэ түйлагдаһан амжалтанууд хадаа социализмын аха дүү оронуудай, мүн бүхы революционно хүсэнүүдэй ашаг туһада, арадуудай бэеэ даанхай гүрэнтэй байхын түлөө, демократиин болон социализмын түлөө, уласхоорондын империалистнуудта эсэргүү тэмсэлэй ашаг туһада таараха байна гээд хэблэл тэмдэглэнэ.

Арадай сүлөөрэлгын Национальна фронтын ЦК-гай Президиумэй заседани

ХАНОЙ. (ТАСС). Июлиин 19-дэ гараһан ДРВ-гэй түбэй газетэнүүд Урда Вьетнамай сүлөөрэлгын Национальна фронтын Центральна Комитедэй Президиумэй үргэн ехэ заседаниин июлиин 11—13-да болоһон тухай мэдээсэл тунхаглана.

Энэ заседани дээрэ Урда Вьетнамай сүлөөрэлгын Национальна фронтын ЦК-гай Президиумэй түрүүлэгшэ Нгуен Хыу Тхо гэгшын хэһэн «Юрэнхы оршон байдал болон мүнөө үедэ манай урда табигдаһан зорилгонууд» гэһэн элидхэл дуулаһан байна.

Чехословакидахи байдал тухай „Сигло“ газетэ бэшэнэ

САНТЬЯГО. (ТАСС). Чилиин компартиин ЦК-гай орган болохо «Сигло» газетэ редакционно статья тунхаглахадаа, социализмда харша хүсэнүүдэй Чехословакида һэргэжэ эхилһэн дээрэһээ Чилиин коммунистнуудай һанаагаа зобонги байһан тухай бэшэнэ. Уласхоорондын хархис хара үзэлтэн, Америкын болон Баруун Германиин империалистнууд хадаа Чехословакиин байгуулжа байгаа социализмда, эндэхи бэеэ даанхай гүрэн түрэдэ шанга сохилто хэхэ һанаатай байна ха юм.

Социалис интернационализмын хэрэг

БЕРЛИН. (ТАСС). «Социалис оронуудай коммунис болон хүдэлмэришэнэй партинуудай делегацинуудай Варшавада болоһон уулзалга дээрэ баталан абажа, КПЧ-гэй Центральна Комитедтэ эльгээһэн бэшэг хадаа социалис интернационализмын хэрэг гээшэ гэжэ «Нойес Дойчланд» газетэ мүнөөдэр тунхаглагдаһан түрүү бэшэг соогоо тэмдэглэнэ.

ЧССР-эй дотоодын хэрэгүүдтэ империалистнуудай хамаархалга мүнөө үедэ политическэ талаар сүмэрэн оролгын шэнжэ шанартай боложо байна гэжэ дам саашаа тэрэ статья соо заагдаа. Тиихэдээ иимэ аяг ааша эгээн түрүүн Баруун Германиин империализм гаргажа байнхай.

Акрондо болоһон тулалдаан

НЬЮ-ЙОРК. (ТАСС). Огайо гэжэ штадай Акрон городой засагаархин «үндэһэ яһанай илгаа гаргажа, гурим байдал эбдэхэ» ябадалда эсэс табихын тулада хатуу шанга хэһээлтэ хэдэг болоо. Үсэгэлдэр энэ городто негрнүүдэй болон полициинхидэй хоорондо тулалдаан болоһон дээрэһээ, комендантска час соносхогдоо. Негр зоной һуудаг үйлсэ гудамжануудые полициинхид бүһэлөөд, тэндэ хуули ёһо эбдэһэн хүнүүдые буудаха гэһэн захиралта үгтөө.

Информационно агентствэнүүдэй мэдээсэһэнэй ёһоор, Акрон городто полициин зоргоороо аашалха ябадалда эсэргүүсэхэ хэрэгтэ хабаадаһанай түлөө 70 хүн арестовалагдаа.

МНРП-гэй ЦК-гай мэдүүлгэ

УЛААН-БААТАР. (ТАСС). Монголой Арадай революционно партиин Центральна Комитет тусхай мэдүүлгэ тунхаглажа, тэрээн соогоо Варшавада болоһон Болгариин, Венгриин, ГДР-эй, Польшын болон Советскэ Союзай парти, правительствануудай ударидагшадай уулзалгын дүнгүүдые һайшааһан байна.

Варшавада болоһон уулзалгада хабаадагшадай гаргаһан хамтын бэшэг соо хэлэгдэһэн сэгнэлтэ, тобшололнуудые Монголой коммунистнууд, МНР-эй ажалша зон нэгэн һаналтайгаар дэмжэнэ гэжэ МНРП-гэй ЦК мэдүүлнэ.

Ирагай шэнэ правительство

БЕЙРУТ. (ТАСС). Багдадай радиогой мэдээсэһэнэй ёһоор, полковник Абдель Раззак Ан-Найеф гэгшэ Ирагай шэнэ правительство байгуулба. Тэрэнэй составта 26 министр оролсоно.

Гадаадын хэрэгүүдэй министрэй тушаалые—Насер Эль-Хани, дотоодын хэрэгүүдэй министрэй — Салех Махди Аммаш, оборонын министрэй —Ибрагим Рахман Дауд, нефтиин хэрэгүүдые эрхилхэ министрэй —Махди Хантуш, финансын министрэй—Салех Кубба, экономикын министрэй—Абдалла Накшабанди гэгшэд эзэлһэн байна.

Багдадай радиогоор үгэ хэлэхэдээ, Абдель Раззак Ан-Найеф гэгшэ шэнэ правительствын энээнһээ хойшо ямар политика ябуулха байһан гол хараа бодолнуудые тодорхойлон хэлээ. Тиихэдээ минии мүнөө байгуулһан кабинет национальна талаараа нэгэдэлтэй болохо ябадалые бүхэжүүлхэ, мүнөө гараад байһан арсалдаануудые үгы болгохо гэжэ эрмэлзэхэ гэнэ. Энээнэй дашарамда, манай правительство хадаа республикынгаа ашаг туһые харалсаха, эндэ һуудаг зоной нэгэдэлые хангаха гэһэн шиидхэбэри гаргажа, курд зонтой арсалдаатай асуудалые шиидхэхын тулада аһаа шадалаараа оролдохо байна гэжэ хэлээ.

Шэнэ премьер-министр орон доторхи демократи болон парламент һэргээн бодхоохын тулада, тэрэшэлэн экономическа байдал һайжаруулхын тулада, арад зонойнгоо ашаг туһада байгаалиин баялигуудые хэрэглэхын тулада шухала хэрэгтэй оршон байдал бии болгохобди гэжэ найдуулаа.

Шэнэ правительство арабуудай нэгэдэл түйлаха эрхэ байдал бэлдэхэ зорилгоор, аха дүү араб гүрэнүүдтэй хани харилсаатай байха юм гэжэ тэрэ хэлээ.

Рей гэгшэ Америкын засагаархинда тушаагдаа

НЬЮ-ЙОРК. (ТАСС). Мартин Лютер Кинг гэгшые алаа гэжэ гэмнэгдэһэн Джеймс Рей гэгшые мүнөөдэр Англиин засагаархин Холбоото Штадууддта тушаажа үгөө. ЮПИ агентствын мэдээсэһэнэй ёһоор, Рей гэгшэ ФБР-гэй агентнүүдэй һахюултайгаар США руу ошохо самолёдто абаашагдаад, мүнөө Шелби гэжэ графствын (Теннесси штат) түрмэдэ хаагдаа.

Виктор Догончин Магаданай хүдөө ажахын техникум дүүргэжэ, оро үсхэбэрилдэг ажахынуудта хүдэлхэ зоотехнигэй мэргэжэлтэй болоһон юм. Мүнөө Баунтын аймагай «Заветы Ленина» колхозой оронуудай фермые даагшаар хүдэлнэ. Мүн Буряадай хүдөө ажахын институтдай зоотехническэ факультедтэ заочноор һуралсана. Залуу мэргэжэлтэ фермынгээ оронуудые бэлшээн таргалуулха хүдэлмэри ёһотой һайнаар эмхидхэдэг. Зураг дээрэ: Виктор Догончин.

О. БЕРЕЗКОВОЙ фото.

Георгий ДАШАБЫЛОВ

УРБАН ШҮЛЭГ

Нүхэртөө

Хизаарһаа хизаарта дэлидэг
Хоёр далинень ургуулһан
Хабсагайн оройдохи уурхайгаа
Габшагай дорюун бүргэдшье
Хабар бүхэндэ эрьедэг.

Һалаа олон эбэртээ
Һалхинай эшхэрсэ харайдаг
Һайхан бугын хүбүүншье
Намжаа һэрюун булагаа
Нажар бүхэндэ эрьедэг.

Хүхэ ногоон талаяа
Хүлгүү хотоор һэлгэһэн
Эдир наһанайм нүхэр, ши,
Эхэ тэнюун нютатаа
Эрьен нэгэш ерэнэ гүш?

Шуурган

Шуурган, ши шууяатайш.
Шугы соогуур хүүеэтэйш.
Шуулан саһа үлеэнэш,
Дуулан баһа хүлгүүлнэш.

Үлэн гарюуһан мэтэ
Улинаш юундэ һэтэ?
Талын долги тогтоожо,
Тараан гүйнэш гороолжо.

Харгы замда атаатайш.
Хамаад хушаха һанаатайш.
Сагаан бордоһо намнанаш,
Һанаа алдан замханаш.

Хурьган малгай үмдөөд,
Хурдан санаа хүллөөд,
Хүтэл харайн ошохом.
Хүсэжэ ядахаш сохом.

Зүргым саһаар хушааш һааш.
Харгым намда элил даа.
Шуурган өөдэ дабшаха —
Шуумар манай заншал ха.

Шууя, шууя, шуурган,
Шугы соогуур шурган,
Шуургата далай—тала
Шуһан соомнай танил.

Дуутай һүни

Дуулим һүни
Дуутай шуутай аадар шааяба
газаа.

Хүндэ мунсаар
Хүрьһэ наншана шэнги,
Сонхын шэлнүүдые
Шубуун тоншоно шэнги.
Нилээд холо,
газар дороһоо шэнги
Нээрэн дүтэлнэ дуун.
Гэр соомнай
Гэрэлтэйшье, харанхышье.
Ялас талас!
Шарбаад абана сахилгаан.
Һугшарна тэнгэри тон үни
Һүүлшымнай тэрэ һүни.
Һуга доогуурни шурганаш
Һугшаранги.
Халуун, гашуун нёлбоһон
Хасар доогуурни урданги...
Үндыгыш даа, инагни,
Үһэеэ заһа
Үбсүүн дээгүүрни дэлгэжэ.
Сабшалаагүй хоёр нюдыеш
Сахилгаан соогуур шэртэһүү.
Дун сагаан хүзүүеш
Дуунай нээрээндэ тэбэриһүү.
Үглөөдэр наран мандаха.
Үнгэрһэн һүнин
Дуутай шуутай аадаршье,
Бугааг матаһан сахилгааншье
Дуугай болон мартагдаха,
Үелһэн гансашни
Үер шалбааг тойроһоор
Холо руу мордохо.
...Хүндэ мунсаар
Хүрьһэ наншана шэнги,
Сонхын шэлнүүдые
Шубуун тоншоно шэнги.
Яаран дүтэлнэ дуун.
Ялбаад абана сахилгаан.

Амаралгын үдэрэй хуудаһан

Гайхамшаг тоонууд

Үнгэрэгшэ жэлдэ орон доторнай 10,1 миллион киловатт хүсэтэй турбинна электростанци, 4909 километр утатай магистральна газопроводтуул, 2347 километр утатай нефтепроводуул ашаглалгада оруулагдаһан байна. Хара металлургида хоёр домно хүдэлгэгдөө. Тэрэнэй нэгэн (Кривой Рогтохи металлургиин завод) дэлхэй дээрэхи эгээн томо металлургиин завод болоно.

* * *

Газар доогуур ябадаг эгээн ехэ харгы Москвада юм. Тэндэ метрогой 82 станцитай. Ниислэлэй метрополитенэй утань 132 километр үлүүтэй болоо. Энэ замаар үдэр бүхэндэ 4 миллион хүн ябана. Ленинградта метрогой поездоор үдэр бүри 1 миллион хүн ябадаг байна. Тиихэдэ Киев, Тбилиси, Баку газар доогуур ябадаг транспорттай. Харьковта метро бариха проект зохёогдонхой. Тэндэ метрогой поезд анха түрүүшынхеэ город шадарай түмэр замай линиин хажууда ониожо гараха байна. Тиигэжэ метрогоор ябагшад Харьков город шадарай линидэ зуурандаа буунгүй хүрэжэ шадаха аргатай болохо юм.

* * *

Волго хадаа Европодохи эгээн ута уһан замтай мүрэн. Тэрэнэй эхинһээ адаг хүрэтэр 3700 километр юм. Жэл соо дунда зэргээр 250 миллиард кубометр уһан урдадаг байна. Волго мүрэн болон тэрэнэйдэ шудхалаг эгээн томо гол болохо Кама дээрэ 1967 ондо найман гидроэлектростанци хүдэлһэн байха юм. Эдэ электростанцинууд хамта дээрээ 7 миллион киловаттһаа дээшэ хүсэтэй. Тэдэ жэл бүхэндэ дунда зэргээр 28 миллиард киловатт-час электрын эшиэ хүсэ үгэнэ.

(Календарьһаа абтаба).

ЗАЯАНАЙ ҺУДАР

(Шог рассказ)

Долоон үдэрэй урда тээ Гэлэн Маланович табин таба наһа гүйсэһэнэйнгөө найр хэжэ эхилһэн аад, үсэгэлдэр болотор үргэлжэлүүлбэ.

Олон үдэрэй найрта мангарлаһан толгойхоноо мүнөөдэр заһажархиха гэхэдэнь, тархишье халаг, хармаанданъ һохоршье сагаан байбагүйл. Тиигээшье һаань, тэрэ урмаа хухарбагүй. Хайшан гэжэ мүнгэ олохо тухайгаашье һанаата болобогүй. Тэрэ нигэжэ хаа-яахан гар хооһон үлэшэхэдөө уйдажа, уруу дуруу боложо, үгэ хүүрээ баража нэгэтэшье үзөөгүй юм.

Мүнөөдэршье тэрэ һанаа амархан дэрһэн шляпаяа углажа, томо хооһон портмонэгээ пиджагайнгаа хармаанда гударжа, хүхэ саржа плащайнгаа тооһо гүбисэгөөн хэдэрээд, газаашаа шамдаба.

Талаантай хүнэй харгы зам урагшатай байдаг гүб даа. Гэлэн Маланович харгы дээрэ гараһаар танил шофёройнгоо машинада һуужа, оройдоол хоёр час ябаад, Нарһатын аршаанда хүрэжэ ерэбэ.

Машинаһаа буһаар хоёр хүгшэдэй сайлажа байһан майхан хүдар шэглэшэбэ.

Тэдэнние танихагүйшье һаа, тэрэ бардаастай хоолойгоор.

— Амгалан сайн-уу! гэжэ мэндэшэлэн, тэдэнэй хажууда забилан һуужа, дэрһэн шляпаяа ногоон дээрэ табижархиба.

— Сайн, сайн!—гэжэ хүгшэд тэрэнние һонирхон .харасагаанад.

Буурал толгойтой, бүхыд гэһэн хүгшэн тэрээндэ сай аягалжа, табаг табиха зуураа:

— Та хаанаһаа ябанат? Хаана ошохотнайб?—гэжэ һонирхобо.

Гэлэн Маланович аягатай сайһаа амтархан оошожо:

— Хаанаһаа ябаха гэжэ юун байха һэм. Малгай табиһан газараа манайхи гээд лэ ябадаг хүм. Эндэ, аршаанда, амархаа ерээб даа,—гэбэ. Тиигээд тэрэ сайлажэ һууха һамбаандаа оршон тойронхиние хёрхоор хаймадан шэртэсэгээнэ. Нарһан тужа соо, үзэсхэлэн һайхан газарта табяад майхан тагданхай. Тэдэнэй газаагуур хүгшэн залуушье, эрэ эхэнэршье хүнүүд обооролдоно. Зариманиинь сайлана, нүгөөдүүлынь миил амарна хэбэртэй.

Сайлажа садаад, Гэлэн Маланович хоёр хүгшэдтэ хандажа:

— Ужам сэлюун майхантай байнат. Таанадтай хамта байрлахада сээргүй аабза,—гэбэ.

Шэнээбэр ногоон бостон костюмтай, тэбхэр хээтэй шара торгон самсатай, ялагар хром сабхихай, шалхагаршаг хүри-улаан шарайтай энэ хүние хүгшэд ажаглан хаража, энэ лаб лэ дээхэнүүр тушаалтай ноёнсор хүн ха гэжэ бодобод. Тэрэнэй гар хооһон ерэһэншье һаань, хүнэһэ хүшэнь, унтаха хэбтэринь һүүлдэ машинаар асарагдаха юм аабы гэжэ һанаһан хүгшэд:

— Маанадһаа жэрхээгүй һаа байгты, хамаагүй. Хамта дүрбэн хүгшэд, хоёр хүүгэд байдагбди, —гэжэ зэргэ зүбшөөбэд.

Тиигэжэ Гэлэн Маланович хүгшэдөөр хамта хашалгүйхэн аршаанда амаржа эхилбэ. Таба-зургаан үдэрэй турша соо тэрэ аршаанда амаржа байһан хоёр зуугаад хүнүүдээр сүм танилсажа үрдибэ.

Тэрэнэй үгыдэ дүрбэн хүгшэд: «Энэмнай юун хүн гээшэ бэ? Хүнэһэ хүшэшье, унталгашье үгы, хэндэ найдаад иишэ гар хооһоор ерэжэ хүн гээшэб. Зайгуул гэхэдэ, бэшэл янзатай. Ноёнсор хүн аабы гэхэдэ, баһал бэшэ хэбэртэй. Юрэдөө юун шүдхэрынь гээшэ бэ? Эдихэ, залгихань гахай шэнгил. Ингээд лэ байха болоо һаань, һэегүйл намнахаһаа ондоо арга һалахань...» гэжэ хоорондоо шэбир һабир хөөрэлдэдэг болобо.

Хэды хоноһон хойно хүгшэдэй нэгэн болгоомжотойгоор:

— Гэлэн Маланович, та гэр бүлэтэй хүн гүт?—гэжэ һураба.

— Үгы.

— Ямар ажалтайбта?—гэжэ нүгөөдэхи хүгшэниинь асууба.

— Һударша хүм!

Дүрбэн хүгшэд түрүүшынхеэ иимэ үгэ дулаһандаа уйгаргүй гайхалсаһан янзатай, нюур нюураа харалсаадхибад.

— Юу хэдэгби гэнэт даа? Яахадаа ойлгобогүй гээшэбибди. Үтэлхэ нэтэрхэдээ шэхэ хатуутай болошоо гээшэ аабзабди,—гэжэ гурбадахи хүгшэниинь тодолон асууба.

— Заяанай һудар татадаг хүм! —гэжэ Гэлэн Маланович бардамаар харюусаба.

Тингэжэ хэлэхэдэнь, бронхит ханяадатай, борсогор туранхаи бэетэй, сула уршалаа болошоһон хара хүхэ шарайтай хүгшэн ехэл өөгшөөжэ:

— Эй, эды һонин бэлиг шэдитэй аад, тээсгэнэй хэлэхээ янат? —гэбэ.

Тугаарай Гэлэн Маланович шоо үзэхөөр һэдэжэ байһан хүгшэд һэр-мэр гэлдэжэ, шэг шарайнуудаа хубилган, тэрэнние хүндэлэнгеэр гэтэшэбэд.

Хэлэһэн үгынгөө ямар нүлөө үзүүлһые гансата ойлгоһон Гэлэн Маланович заншалта ёһоороо саа шадаа юунэй болохые бүтүүхэн лэ хүлеэнги һууба.

Ханяадатай хүгшэн тэрээндэ табан түхэриг һарбайжа:

— Хүндэтэмни, минии заяанай һудар татажа хайрлыт даа,—гэжэ гуйба.

Гэлэн Маланович халта шархаһан, залхуурһан хэбэр үзүүлжэ, хүдэлэнгүй һууд гээд, мүнгыень абажа, үнөөхи хооһон портмонэдээ хэжэрхибэ. Удаань пиджагайнгаа хармаанһаа газетэдэ орёолгоотой һалангир хаарта гаргажа, нюдөө юлылгэн өөдөө хаража, хаартаяа хэды еды өөдэ уруунь хаясагаан:

— Өө, хүгшөө, буянтай хүн байнат. Урда наһандаа хаанай һамган ябаалта. Зүгөөр бага зэргэ нүгэл хэжэрхиһэнэйнгээ түлөө мүнөө ханяажа зобонот. Теэд яахашьегүйт. Далан хоёр наһатай болохот!—гэжэ тэрэ толи дээрэ хаража байһандал торолтогүй хэлэжэрхибэ.

Иимэ юрэ бусын «абарал» дуулахадаа, Гэлэн Малановичта хүгшэдэй һүзэглэхэнь улам гаарашаба.

Һайн абарал абаһан бронхит ханяадатай хүгшэн баярлажа:

— Ай бурхан, ум мани пад ми хум!—гэжэ наманшалаадхина.

Буурал толгойтой, бүхыд гэһэн хүгшэн мүн лэ табан түхэриг барижа:

— Минии заяанай һудар шалгыта,—гэбэ.

Гэлэн Маланович мүнгыень абажа портмонэдээ хээд, аман соогоо шэбэнэжэ, хаартаяа шэдэсэгээн:

— Та урда наһандаа баян айлай нохой ябаһан байнат. Энэ наһандаа эхэнэр түрэжэ, буянтай, олзотой, омогтой, үрэ үхибүүдээр баян ябанат. Бэетнайшье һайн байха, наһантнай ута, наян долоотой болохот,—гэбэ.

Наян долоон наһа эдлэхэ хүгшэнэй досоо нара гараһандал аятай боложо:

— Хөөрхэй, иимэ гэгээн, мэргэн хүн мүнөө сагта ушардаг юм байнал!—гэжэ һүгэдэн дохибо.

Гурбадахи хүгшэн долоон түхэриг барижа, баруун хүлөөрөө доголһоор тэрээндэ дүтэлжэ:

— Мининшье заяанай һудар үзэжэ хэшээгыт даа.—гээд мүнгөө үгөөдхибэ.

Мүнөөхи мэргэн һударша мүнгыень абажа:

— Та зол хубитай хүнта. Урда наһандаа баянай барлаг хүбүүн ябаат. Энэ наһандаа эрэ түрэхэ аад лэ, баянайнгаа хоёр хони хулуужа эдиһэнһээ боложо эхэнэр түрэшэһэнтнай тэрэ. Үшөө барлаг ябахадаа эзэнэйнгээ хүл хуха сохижорхиһон байнат. Тэрэ гэмтнай энэ наһанай гай тодхор боложо, хүлөө муудаат. Гэнтын усалда орошоогүй һаа, ерэн наһа наһалхат,—гэжэ абаралдаба.

Хүгшэншье һанаа дүүрэн боложо. Арьяа Ваалаяа дурдаба

Гэлэн Малановичай үгэ бүхэндэ этигэшөөд һууһан хүгшэд һүүлээрнь тэрээндэ табаад—зургаагаад түхэригүүдые үгэжэ, үрэ үхибүүдэйнгээ, түрэл саданайнгаа «заяанай һудар» татуулбад.

Тэрэл үдэртөө Гэлэн Малановичай урданай боди садаһаа үлүүгээр хүнэй хуби заяае мэдэдэг үзэлшэ, мэргэн, гэгээн шэди тухайнь аршаанда амаржа байһан хүнүүд барандаа дуулабад.

Һүзэгшэ үбгэд, хүгшэд, зарим залуушуулшье, «заяанайнгаа һудар» шалгуулжа, хуби заяагаа мэдэхээ тэрэнэй байрладаг майхан руу таһалгаряагүй харгылдаг болобо.

Эндэ ерэхэдээ Гэлэн Малановичай хооһоор абажа гараһан томо булгайр портмонэнь хэдыхэн хоноод лэ мүнгөөр дүүрэжэ түсхышэбэ.

Үдэшэлэн тэрэ ехэл хананги юумэ унтаридаа ороод хэбтэхэдээ өөрынгөө бүхы ажабайдалые ойндоо һанажа үзэнэ.

Хорёод жэлэй саада тээ Гэ...
Маланович ранпотребсоюзай ск...
дые даагшаар эжаллажа байта...
гүрэнэй зөөри хэрэүү үрижэ...
һэнэйнгээ түлөө сүүдлүүлээ...
Долоон жэлээр эрхэ хахагла...
түрмэдэ һууҳадаа нэгэ мэхэ...
тэй нүхэсөө бэлэй. Тэрэнь ...
«заяанай һудар» татаха мэх...
һургаһан байгаа. Түрмэһөө га...
даһанайнгаа һүүлээр тэрэ ям...
шье ажал хэнгүй, бэлэхэнээр ...
зо олгодог энээхэн мэхээр ...
ажамидардаг болоо һэн. ...
өөрынгөө энэ «мэргэжэлые» ...
шадамараар хэрэглэхые орол...
дог. Нэгэл таарүү, олзотой га...
олоо һаа, һүрэг хонидто доб...
һон шонодол, һаналаа ханат...
һаладаггүй. Мүнөө тэрэ ...
тнимэ олзотой газар олоһоноо...
дэржа, намар болотор эндэһээ ...
лодохогүй гэжэ шидэбэ.

«Минии наһанда һүзэгшэ ...
хүнүүд мундахагүй даа» гэжэ ...
рэ шэбшэнэ. Гансал тэдэнние ...
һотойхоноор мэхэлжэ шадаха ...
рэгтэй. Һайн һайхан ябахат, ...
наһа наһалжа, үнэр жаргал ...
хэт гэжэ абаралдахадань, һ...
тэн угаа дуратай байдаг. М...
алташье хайрлангүй тэр...
үгэжэрхидэг. Тиимэһээ нэг...
хүндэ муу абарал буулгада...
Гэбэшье үсэгэлдэр ...арай...
лэ алдуу хэжэрхин алда...
халаглана. Тэрэ нэгэ хүгш...
«заяанай һудар» татахадаа:

— Хүгшэн, та зуу наһа ...
һалхат гэхэдэнь: —Татай, ...
жэгтэй юм! Минии элинсэг ху...
сагууд соо аяар зуу хүрэһэ...
үгы һэмнай. Ганса намда эды ...
наһан хаанаһаа үршөөгдэбэ ...
шэб?! — гэжэ, хэлэһэн үг...
этигэжэ ядангяар оло дахин ...
таа бшуу.

Тиихэдэнь Гэлэн Малан...
дан хэтэрүүлжэрхиһэнээ аб...
ухамайлаадхёо һэн. Хойш...
ерэн табанһаа дээшэ наһа аб...
дахагүйб гэжэ тэрэ бодобо...

Үдэр хоногууд һубарижа, ...
һан хүнүүд гэр гэртээ хар...
шэнэ хүнүүд аршаанда ерэ...
ерэжэл байбад. Шэнэ хүн...
бин болоходо, Гэлэн Маланов...
хармаануудта шэнэ түхэр...
нэмэжэл, нэмэжэл байба.

Нэгэтэ дүшэ гарамгай наһ...
марятайшаг, сайбар шар...
буряад хүн «заяанайнгаа һу...
татуулха гэжэ Гэлэн Малан...
та ерэбэ. Тэрэ хүнэй нягтах...
хубсалһан хубсаһаарнь, нала...
абари зангаарнь багсаажа, ...
хүнһөө гэмгүйхэн лэ олзото...
гэжэ Гэлэн Маланович ...
эдеэрхэбэ. Тэрэ ехэл ханам...
хаартаяа һагшажа, өөдэ у...
хаясагаан:

— Ши урда наһандаа ха...
басаган байгааш. Үгытэй хү...
дэ дурлажа, тэрээндээ ха...
гараад, жаргалтай ажаһ...
байнаш. Ерэн наһа наһал...
—гэжэ айладхаба».

Мүнөөхи хүнэй харма...
гараа хээдхихэдэнь, Гэлэн ...
нович хомхойгоор үлын хар...
ба.

Тэрэнэй хармаанһаа юр...
гаргаад һарбайхадань, Гэлэ...
ланович тэрэниинень мүнгэн ...
һанаад, саб шүүрэн абаа...
Тэд мүнгэн бэшэ, юрын са...
байхыень обёорходоо, гайха...
шэртэжэ оробо. Тэндэ бэшэ...
юумэ үзэглэн байжа уш...
дань: «Та, Гэлэн Маланович ...
ланов, үнинэй мэхэшэн, аре...
лагдабат...» гэжэ бэшэгд...
тамга табигданхай, аймагай ...
курор Аюровай гар таби...
саарһан байбал даа.

Эдэ бүгэдын уураг та...
ороходонь, Гэлэн Маланович...
шүүлһэн юумэдэл хүрин ...
ниинь бэлтыжэ ёлогор саг...
лоод, хүхэ эрээнээр эрэ...
хара хүриннөөр хёлом гэд...
сагаан боложо тогтошобо.

Эгээл энэ үедэ машинын ...
дуулдажа, майханайнь газаа ...
жэ зогсошобо. Мүнөөхи х...
тэндэһээ бууһан хоёр ми...
нертэй хамта Гэлэн Маланов...
абажа ябашалай.

Тэндэ байһан хүнүүдэй ...
Гэлэн Малановичай бодото...
рай элиршэхэдэнь, һэнгэрг...
мэхэлэгдэжэ, шортоо үргэж...
һэн мүнгөө шаналан гээгдэ...

— Жаалдажаш хүнүүд ...
ты даа. Хүнэй «заяанай һ...
һаа» байтагай, өөрынгөө ...
үдэрэй хуби заяае ...
хэгүй хүйхэртэ һүгэдэжэ ба...
та,—гэжэ нэтэрүү зарима...
һүзэгшэ нүхэдөө шоглон ...
һаар үлэбэд.

Ф. ЦЫДЕНЖАП...

НЮТАГ НЮТАГАЙ ТААБАРИНУУДҺАА

Буряад зон таабаринуудаар ехэ баян. «Гол голой нохойн дуун ондоо» гэһэндэл, хамаг таабаринуудаа ооһэд өөһэдынгөө нютаг хэлээр хэлсэдэг. Жэшээнь, Кабанскын аймагай Корсакова нютагай таабари абаад үзэе: «Гурбан төөбэй гуяяа шараа—(Дүле)». Эндэ «гуяяа», «шараа», «гурбан» гэһэн үгэнүүд литературна хэлэндэмнай бии, олон ондоо нютагаархинда ойлгосотой байна. Харин «төөбэй», «дүле» гэшэнь балай ойлгогдоногүй. Эдэмнай гансахан гү, али үсөөхэн нютагуудта хэлэгдэдэг нютаг үгэнүүд, диалектизмүүд болоно. Таабари соохи таамаг үгэнүүдые тайлбарилаад үзэе. Тэндэ хэлсэгдэдэг «төөбэй» гээшэнь литературнаар «хүгшэн эжы», «дүле» гээшэнь «галай тулга» гэһэн удхатай. Энэнь «Гурбан эмэгэн эльгээ шараа—(Тулга)» гэжэ ондоо нютагуудта хэлсэдэг таабаритай адли болоно. Мүн энэ нютагта: «Шиир шиир хатараа, шиихан болотороо таргалаа—(Ээрсэг)» гэһэн таабари бии юм. «Шиихан» гээшэнь литературнаар «хатьха».

«Хобто соо хоор улаан шагай—(Бөөрэ)» гэһэн таабари Ойхон (Ольхон) аралаархин хэлсэдэг. «Эндэ **хоор** гээшэ **адли** гэһэн удхатай үгэ юм» гээд таабари таалгаһан хүн өөрөө тайлбарилан хэлээ һэн. **Хобто** гэжэ үгэ абдар гэһэн удхатай. «Газар доро түс-түс гээ, ганса модон ёдор-ёдор гээ — (Хүрэнгэ хутагка)» гэжэ таабари мүн лэ ойхон буряадуудай дунда бии. Литературна хэлээр тайлбарилхада, хүрэнгэ гээшэнь—айраг, хутагка (худхаха) гээшэ—бүлэхэ гэһэн удхатай. Баһал иимэрхүү таабари Ойхон аралһаа ойро бэшэ оршодог Сэлэнгын аймагай Ноёхон нютагта хэлсэдэг һэн: «Гадзар доро нир-нир гээ, ганца модо ёдог-ёдог гээ—(Айраг булихэ)».

Хашадайхинай (качугайхинай) таабаринуудһаа нэгые харуулая: «Тайгые тагшаар хэмнээб, ойс олоошхоор хэмнээб—(Морёор ябаха)». Эндэ олоошхо гээшэньород хэлэнһээ абтанхай. Халбага гэһэн удхатай. Тагша гээшэнь—аяга.

Ц. БУДАЕВ.

Мексикэдэ үнгэргэгдэхэ XIX-дэхи Олимпиин наадануудта хабаадалсаха СССР-эй спортсменүүдэй сүлөө сагтаа үмдэхэ костюм.

ТАСС-ай фотохронико.

Мексикэдэ үнгэргэгдэхэ XIX-дэхи Олимпиин наадануудта хабаадалсаха СССР-эй спортсменүүдтэ һорилгынгоо үедэ үмдэхэ костюм.

ТАСС-ай фотохронико.

ХОЙТО ЭХЭ

Урда сагта, ажалша малша нэгэ хүнэй арюухан сэбэрхэн һамганиинь нарайлхаһаа уламжалан үбшэлөөд, наһа барашоо юм һэн ха. Налгай залуухан тэрэ хүн наһанайнгаа нүхэрһөө хахасаһандаа гажарбашье, нарайхан хүбүүгээ тэбэрихэдээ нара ногоо татажа, хөөрхэн тэрэ хүбүүхэндээ хойто эхые асарба ха. Эхэ болоһонь хүбүүхэнние үргэн тэжээн байха зуураа, өөрөө хээлитэй болоходоо, «үбгэмни урда һамганайнгаа хүбүүндэ угаа дуратай юм байна. Минии гаргаха хүбүүе мэдэрхэшьегүйдөө болохонь ха» гээд ажаг һэжэг түрэжэ, аса һанаанда эзэлэгдэбэ. Хээлиингээ хүндэрхэдэ бүри хэрэзгы сэдьхэлынь хэтэржэ, урда һамганайнь үншэн хүбүүе усаятуулхаб гэжэ шэбшэбэ. Нэгэтэ үглөөгүүр үбгэнэйнгөө үгы байһые һамбаашалан, үхэһэн һамганайнь хүбүүе үхэр малай хүлөөр үлти зада гэшхүүлээд эрэмдэг болгохоб. Одоол тиихэдэ үбгэмни, үзэмжэгүй болоһон хүбүүгээ үзэжэ харахаяашье болихо. Өөрымни хүбүү гаргахадаа үргэн тэбэрин абажа, өөгшөөн таалан байха бэзэ» гээд, уралаа хухэн зүүдэлжэ, унтажа хэбтэһэн хүбүүнише һэрюухэзгүйе оролдон. һэмээхэн орёожо тэбэреэд, адуунай хорёогой үүдэндэ аргаахин абаашажа табяад, адуунда гэшхүүлхэ гэхэдэнь, ингир шаргал азаргань ажаглан, үнхидан мэдэржэ, «хорёогоймнай үүдэндэ хохир шэбхээр булаатай адууша эзэнэймнай хүбүүхэн имари нойрсон хэбтэнэл. Алхажа, гэшхэжэ болохогүй, аргаахан байгты һүрэгни! Хайратай бишыхан хүбүүхэнние хардаха һэдэлгэ гаргаһан хара һаналта дайсанние хазажа, сабшажа хэһээхэбди!» гээд үүрһэн байжа үгэлбэ, турьян байжа түүрээбэ. «Алим тэрэ дайсаниинь» гэлдэн, адуун һүрэгынь инсагаалдан, айдаһатай хүлгөөн болошобо. Үсэд нэтэрүү хойто эхэ үргэлжэ байгаа хүбүүхэнние абаашажа үхэртэ гэшхүүлхэ гэхэдэнь, хүрин бухань хүлээжэ, хүрьһэ малтан шуухираад: «үүдэн доромнай нюугаатай, үбһэ һолоомоор хушаатай үхэршэ эзэнэймнай хүбүүхэн үгэлэн, зүүдэлэн хэбтэнэл Гэмгүйхэн хүбүүхэнние гэшхэжэ, дайража болохогүй. Гэмэлтээхые хүсэһэн дайсанай гэдэһынь хахи мүргэхэбди» гээд үүгэнэн зоходон үүгэнэжэ, бурхирэн шуухиран байхадань, «үһөөтэ дайсаниинь алим» гэлдэн үхэр һүрэгынь мөөрэлдэн, үймөөн, хүлгөөн болошобо. Хэдэр зантай хойто эхэ хэрэгээ бүтээжэ ядахадаа хэмгүйгөөр сухалдажа, хурхиран хэбтэһэн хүбүүхэнние хонидто гэшхүүлхэ хэхэдэнь, хаязан хусань маарижа: «Хашаагаймнай үүдэндэ хохир шэбхээр хушаатай хонишо эзэнэймнай хүбүүхэн хурхиран зүүдэлэн хэбтэнэл. Мууларгүйхэн хүбүүхэндэ муүе хүргэжэ болохогүй. Муудхаахые хүсэһэн дайсаниие мухариса мүргэжэ хэһээхэбди» гээд маарин, бабаран мэдүүлбэ. «Хорото дайсаниинь алим» гэлдэн хонин һүрэгынь маарalдан, хүлгөөн шууян болошобо. Нялха нарайхан үхибүүе нюуртаа нооһотой малнуудшье һаа хайрлана, хамгаална хаям. Харин тиихэдэ би эхэнь болоһон хүн аад лэ нигэжэ байхадаа эндүүрбэ хаяаб, эшхэбтэр бэйдалда орохом хаям гэжэ гэртээ хүбүүхэнние оруулба, гэнэгүйгөөр тэжээбэ. Өөрөө хүбүүтэй болоходонь, үбгэниинь ехэтэ баясажа, хоёр багахан хүбүүдээ хоёр гартаа тэбэреэд, энхэрэн таалан байхыень эхэнь харахадаа баясаба. Эндүүтэй бодолдо эзэлэгдэһэнээ эндэ һаял ойлгожо, хорото муу һаналаа хойшолонгүйгөөр мартаба. Тэдэнэр хонгор һайхан хоёр нарайхан хүбүүдээ абын анхаралаар аршалан, эхын энхэрэлээр эрхэлүүлэн, аб адлиханаар эдеэлүүлээд, аб адлиханаар хубсалуулаад, альган дээрээ тэнжээжэ, аха дүүнэр болгобо. Эжэл хоёр хүбүүдынь эбтэй этэйхэн үдэжэ, эрэ бэрхэнүүд болсходоо эжы аба хоёроо энхэ тайбанаар үргэжэ, үндэр наһа наһалцуулба.

ОНТОХОН

* * *

Урид бодожо үзэнгүй, ушаа шалтагааниинь ойлгонгүй, уршагта хэрэг үйлэдэбэл ямар хойшолонтой байдагые яһала тодоор һануулһан арад зоной хэлсэдэг оньһон сэсэн үгэнүүд:

Гэмын урдаа,
Гэмшэлын хойноо.
Нэрээ хухаранхаар,
Яһаа хухара.
Алдуу хэхэнь үдэрэй хэрэг,
Алдуугаа арилгаха наһанай хэрэг.

Түрөөгүй хүбүүндэ
Түмэр үлгы бү бэлдэ.
Горхо үзэнгүй гуталаа бү тайла,
Гуужамал үзэнгүй гулда бү заһа.

Б-М. ДЫШИНОВ.

ПРАВДА БУРЯТИИ

Мүнөөдэрэй номерто:

Нэгэдэхи хуудаһанда: РСФСР-эй Верховно Соведэй гурбадахи сессиин материалнууд. Сэлэнгын аймагай Тельманэй нэрэмжэтэ колхозой колхозникуудай үбһэ хуряалга үнгэргэхэ асуудалаар нээмэл бэшэг. ТАСС-ай шухала мэдээсэлнүүд.

Хоёрдохи хуудаһанда: РСФСР-эй Верховно Соведэй гурбадахи сесси... дээрэ Н. В. Подгорный, Г. И. В...вой хэлэһэн үгэ.

Гурбадахи хуудаһанда: «Му...—металлургнуудай үдэр» гэһэ... шаг доро материалнууд. КПСС-... ряадай обкомдо, республикы... нистрнүүдэй Соведтэ. А. Шул... статья. Хилын саанаһаа абта... дээсэлнүүд.

Дүрбэдэхи хуудаһанда: нют... тагай һонин. Соносхолнууд.

М. Н. НИМАЕВ,
редакторай орлогш...

Манай адрес, телефонууд

г. УЛАН-УДЭ, ул. Ленина, 35. Телефоны: редактора—54-..., приёмная—54-93, зам. редактора—68-08, зам. редактора ...62-62, ответ. секретаря—50-52, зам. ответ. секретаря—66-..., отделы: партийной жизни—60-91, сельского хозяйства—64-... 63-86, пропаганды и агитации—56-23, промышленности ... строительства—61-35, советского строительства и быта—69-..., культуры и школ—60-21, писем и рабселькоров—67-81, ...формации—34-05, общественная приёмная—56-62, машин... бюро—57-63, фотолаборатория—33-61.

Гор. Улан-Удэ типография Управления по печати при Совете Министров БурАССР.

Н-01704. Зак. № 622.